

: ZA STAROU PRAHU: VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU

Foto: Iveta Kulhová, 2025

*Čtyři autoři odhalují tajemství a popisují zajímavosti i půvaby strahovské usedlosti Kneislavky.
Čtěte na s. 23.*

OBSAH

VYŠEHRADSKÝ MOST: RADOST, NEBO ZLOST? MOTÝLI PROZATÍM NEODLETÍ. HRADIŠTĚ ZÁVIST: NAVIGACE PRO LETADLA, NEOTŘELÁ VIZE, NEBO ZPŘÍTOMNĚNÍ VELKÉHO EGA? O BYTOVÉ KOLONII CIBULKA. ČECHŮV MOST V PRAZE A JEHO UMĚLECKÁ VÝZDOBA. CYKLUS ČLÁNKŮ: **MINULOST A SOUČASNOST PRAŽSKÉ USEDLosti KNEISLOVKA**: MAJITELÉ USEDLosti V 16.-19. STOLETÍ. IDEOVÝ KONCEPT A BAROKNÍ DOBA KAPLE SV. JANA NEPOMUCKÉHO. RESTAUROVÁNÍ NÁSTĚNNÝCH MALEB V KAPLI NA KNEISLOVCE. USEDLost PO ROCE 1857. ČLENSKÉ INFORMACE. NOVINKY V KNIHKUPECTVÍ.

: ZA STAROU PRAHU :

*Zahrady usedlosti Kneislovky v Břevnově včetně plastik instalovaných ve spolupráci s Galeríí hl. m. Prahy bývají příležitostně přístupné veřejnosti.
Foto: Iveta Kulhavá, 2025.*

**KLUB
ZA
STAROU
PRAHU**

: ZA STAROU PRAHU : VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU

Ročník LV. (XXVI.)

číslo 3 / 2025

SOUBOJ TITÁNŮ

Ochrana památek, nebo bydlení? Veřejný prostor, nebo doprava? Péče o přírodu a zeleň, nebo byznys? Když se vede debata o potřebách současné a budoucí Prahy – jako na podzim 2025 v souvislosti s prezentací Metropolitního plánu – vykresluje se plánování města jako neustálý souboj protikladů. Jednotlivé veřejné zájmy v debatách vystupují v roli jakýchsi mýtických božstev zápasících o nadvládu nad městem. Vyhrát může jen jedno, ostatní vycházejí zkrátka. Chcete po Praze rychle cestovat? Zapomeňte na čerstvý vzduch a přírodu. Chcete mít kde bydlet? Pak nemůžeme chránit památky. Vždycky je to něco za něco.

Představa (velko)městského urbanismu jako kolbiště soupeřících veřejných zájmů působí na první pohled racionálně, ve skutečnosti ale skrývá velký kus falše. Už proto, že v ní nápadně schází role zájmů soukromých, ačkoliv to jsou dnes především plány investorů, developerů a na ně napojených struktur, které proměňám města udávají tón. Především je ale falešný samotný předpoklad nesmiřitelné konkurence mezi veřejnými zájmy. V praxi jistě bývá konfliktů plno a není snadné je moderovat. Není to ale danost. Pokud se najde vůle, dají se hledat řešení, která jednotlivé zájmy usmíří, nebo dokonce vzájemně posílí. Nebydlí se nakonec ve městech, která pečují o památky a městskou krajinu, lépe, než v těch, kde se bydlení měří jen na prostavěné kubíky obytné plochy?

V Praze vůle často chybí, a to na všech stranách, a tak jsou proměny města vlastně neustálým konfliktem. Příklady, že to jde jinak, přitom existují i v našem hlavním městě. Jednomu z nich je shodou okolností věnována druhá část tohoto věstníku. Přejme si, aby takových bylo do budoucna stále více.

Jakub Bachtík

AKCE PRO VEŘEJNOST

HOVORY O PRAZE

Hovory o Praze se konají jednou za měsíc vždy v pondělí v 18 hodin v přednáškovém sále Národního technického muzea.

AKCE PRO VEŘEJNOST V JUDITINĚ VĚŽI

Program sledujte na www.zastarouprahu.cz, dále na letáčcích a vývěskách v knihkupectví Juditina věž.

Juditina síň, Mostecká 1 (vstup knihkupectvím), akce se konají zpravidla v pondělí v 18 hod., pokud není uvedeno jinak. Vstupné dobrovolné.

KNIHKUPECTVÍ JUDITINA VĚŽ

Mostecká 1, 118 00 Praha 1, otevřeno v pondělí až čtvrtek: 13–18 hod.
Velký výběr pragensistické, místopisné, historické a památkářské literatury.

Internetové knihkupectví: <http://zastarouprahu.shop4you.cz/>

Informace na tel. 257 530 599, juditinavez@seznam.cz

Sleva pro členy Klubu 10 % z ceny zakoupeného zboží.

DOMÁCÍ RADA KLUBU ZA STAROU PRAHU PRO ROK 2025:

doc. PhDr. Richard Biegel, Ph.D. – *předseda*

PhDr. Kateřina Bečková, prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc. – *místopředsedkyně a místopředseda*

Mgr. Lukáš Veverka – *jednatel*

Mgr. Jakub Bachtík, Ph.D., Ing. arch. Jan Bárta, Ing. arch. Jan Brejcha, Ing. Václav Jandáček,
Ing. arch. Martin Krise, Mgr. Karel Ksandr, Mgr. Anna Kusáková, Mgr. Michal Novotný, Ph.D.,
Ing. arch. Vojtěch Ružbatský, Mgr. Pavla Savická, Ing. arch. Miloš Solař, Ph.D., doc. PhDr. Josef Štulc,
PhDr. Helga Turková, Ing. arch. Jan Veselý, Mgr. Eliška Podholová Varyšová,
Mgr. Veronika Vicherková, Ph.D., Ing. arch. Anna Vinklárková – *členové*

doc. Ing. Zbyněk Bureš, Ph.D., Stanislav Kolařík – *revizoři*

*Jednání domácí rady Klubu, která se konají vždy jednou za čtrnáct dní (sudý týden) ve středu od 18 hod.
v Juditině věži, jsou přístupná členům Klubu.*

Adresa kanceláře Klubu Za starou Prahu: Mostecká 1, 118 00 Praha 1

Telefon: 257 530 599

E-mail: zastarouprahu@seznam.cz

Internetové stránky: <http://www.zastarouprahu.cz>

Stránky na Facebooku: Juditina věž, Klub Za starou Prahu

Členství v Klubu Za starou Prahu je otevřené, členský příspěvek pro rok 2026 je stanoven takto: 750 Kč (základní), 500 Kč (studenti, důchodci), 400 Kč (člen, který je rodinným příslušníkem jiného člena a nedostává vlastní Věstník), nad 1999 Kč (člen-mecenáš).

Příhlášky jsou pro zájemce k dispozici v knihkupectví Juditina věž, Mostecká 1, kde je možné též zaplatit členské příspěvky a získat informace o programu Klubu.

OBSAH

PAMÁTKOVÉ KAUYZY

Vyšehradský most: radost, nebo zlost? (<i>Jakub Bachtík</i>)	4
Motýli prozatím neodletí (<i>Kateřina Bečková</i>)	5
Hradiště Závist. Navigace pro letadla, neotřelá vize, nebo zpřítomnění velkého ega? (<i>Lukáš Veverka</i>)	6
O bytové kolonii Cibulka (<i>Jiří Merger</i>)	12

ZAJÍMAVOSTI ZE SVĚTA PRAŽSKÝCH PAMÁTEK

Čechův most v Praze a jeho umělecká výzdoba (<i>Václav Rybařík</i>)	16
--	----

Minulost a současnost pražské usedlosti Kneislovka

Kneislovka, usedlost na hranici Břevnova a Smíchova (<i>Václav Jandáček</i>)	23
Hospodářské zázemí, letní sídlo i investice. Využití usedlosti Kneislovka a její majitelé v 16. až 19. století (<i>Pavel Fabini</i>)	26
Ideový koncept a barokní doba kaple sv. Jana Nepomuckého na pražské usedlosti Kneislovka (<i>Alice Bartůšková</i>)	31
Restaurování nástěnných maleb v kapli sv. Jana Nepomuckého na Kneislovce (<i>Anna Ferdus</i>)	34
Usedlost Kneislovka po roce 1857 (<i>Václav Jandáček</i>)	40

ČLENSKÉ INFORMACE

Přednášková činnost Klubu Za starou Prahu v 1. pololetí 2025 (<i>Jaroslav Navrátil</i>)	44
Novinky v knihkupectví	obálka str. 3

Knihkupectví
Juditina věž

Facebook

Instagram

Web Klubu

Podcast Klubu

VYDÁNÍ ČASOPISU BYLO PODPOŘENO DOTACÍ MINISTERSTVA KULTURY ČR.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU

ročník LV. (XXVI.), číslo 3/2025

založeno 1910, přerušeno 1954, obnoveno 2000

Redakce: Mgr. Jakub Bachtík, Ph.D. a PhDr. Kateřina Bečková
ve spolupráci s členy Domácí rady Klubu Za starou Prahu

Grafická úprava: Pavel Bosák

Číslo 3/2025 mělo redakční uzávěrku 30. 11. 2025.

vyšehradský most: radost, nebo zlost?

V polovině září 2025 se pražští milovníci památek zvyklí spíše na novinky chmurné a depresivní dočkali překvapivě dobré zprávy. Ministr dopravy Martin Kupka rozhodl, že železniční most na Výtoni bude opraven a zůstane zachován na svém místě, doplněný o třetí kolej. V jedné z nejsledovanějších památkových kauz posledních let tak nastal zásadní obrat k lepšímu.

Nebo ne?

Rozhodnutí ministra bylo nepochybně příjemným překvapením, nepřišlo však zcela nečekaně. Martin Kupka totiž „pouze“ splnil svůj slib přihlídnout k závěrům zahraničního odborného posudku HIA (Heritage Impact Assessment), který se k zachování mostu vyslovil jednoznačně. Naději v definitivní obrat posiluje také skutečnost, že ministr na tiskové konferenci 16. 9. vystoupil spolu se zástupci investora SŽ a oznámil nejen své rozhodnutí, ale i hrubý harmonogram a strukturu dalšího postupu: na výsledné trojkolejné řešení má být vypsaná architektonická soutěž, nové řešení se bude hledat i pro stanici Výtoň. V roce 2027 má dojít k přeložce inženýrských sítí, 2028 ke snesení mostu a výstavbě provizoria na jeho místě. Termín zprovoznění opraveného mostu upřesněn nebyl. Ministerstvo v každém případě slibuje „*participativní přístup, který zapojí odborníky, veřejnost i instituce s cílem nalézt řešení, které spojí dopravní potřeby s ochranou kulturního dědictví*“.¹

Celé to zní skoro až příliš dobře na to, aby to byla pravda. A skutečně – aniž bychom propadali paranoie nebo apokalyptickému konspiračnímu blouznění, několik pochybností se nám na obzoru vynořuje.

Vyplývají především z načasování. Své rozhodnutí ministr dopravy zveřejnil tři týdny před parlamentními volbami v horké fázi předvolební kampaně. Nelze v tom tedy nevidět dobře zinscenované předvolební gesto. (Je mimochodem zajímavé, jak často památky do voleb promlouvají. Naznačuje to, že veřejné mínění je stále na straně ochrany památek a politici to dobře tuší – tím pokrytečtější pak je, když proti ní „ve veřejném zájmu“ po volbách brojí.) Předvolební gesto nutně neznamená gesto plané – v tomto případě věříme, že pokud by Martin Kupka zůstal ministrem, vyslovenému závazku by dostál.

Martin Kupka ale ministrem dopravy nebude. Hned se proto nabízí otázka – jak moc je toto

rozhodnutí nevratné a závazné pro nastupující garnituru? Odcházející vláda měla péči o kulturní dědictví v žebříčku priorit velmi nízko, nicméně u vlády, která se v těchto týdnech chystá přebírat moc, lze často pochybovat už jen o tom, jestli má pojem „ochrana památek“ alespoň v pasivní slovní zásobě. Pro nového ministra dopravy nebude nic snazšího než v souladu s dosavadní rétorikou vítězů voleb odmítnout krok „Fialovy vlády spálené země“, „diktát Bruselu“ a „nátlak nikým nevolených aktivistů placených ze zahraničí“ a rozhodnout o celé věci „racionálně“ – tedy tak, jak se bude zrovna úřadujícím panstvu líbit. Zvrátit rozhodnutí o záchraně mostu by samozřejmě bylo o něco těžší, kdyby se na něm už intenzivně pracovalo. Ale začala už SŽ závazně chystat architektonickou soutěž a další technické nezbytnosti, nebo (příznejme, že rozumně) vyčkává na změnu poměrů a postoj nového šéfa resortu?

Situace zkrátka zůstává nadějná, ale nejistá a dnešní radost se snadno může proměnit v zitřejší zlost (nebo naopak podle toho, na jaké straně sporu stojíte). A platí to i v případě, že se na záchraně mostu skutečně pracovat začne. Například celá akce „snesení mostu a vybudování provizoria“ je z tohoto hlediska hotové minové pole komplikací – od „nečekaných zjištění“ o reálném technickém stavu památky, přes fatální poškození mostu při transferu až po průtah plánovaného provizoria na pověstný jeden furt.

Veřejnost tedy musí další osudy Vyšehradského mostu nadále pečlivě sledovat tak, jak to dělala dosud. Ostatně, pokud se památku opravdu podaří zachránit a zprovoznit na stávajícím místě, bude to v prvé řadě zásluhou neúnavné práce iniciativy Nebourat, Nadačního fondu Vyšehradský most a dalších spolků, institucí i jednotlivců, kteří úsilí o záchranu památky přes všechny peripetie podporovali a podporují.

Jakub Bachtík

¹ Viz <https://md.gov.cz/Media/Media-a-tiskove-zpravy/Ministr-dopravy-Martin-Kupka-Zeleznični-most-na-p?returl=/Media/Media-a-tiskove-zpravy>, vyhledáno 30. 1. 2025.

MOTÝLI PROZATÍM NEODLETÍ

V předminulém čísle Věstníku jsme věnovali pozornost nepřehlédnutelné dvoučlenné motýlí letce, která zjara roku 2024 přistála na fasádách bývalého obchodního domu Máj. Přemýšleli jsme, zda tento mechanizovaný hmyz odletí za rok v rámci ročního výročí své instalace, jak bylo přislíbeno, nebo bude jeho pobyt prodloužen. Při té příležitosti bylo z naší strany předpovězeno, že nejspíš neodletí a podle vzoru prohnanych Jezinek se na svém vyhlédnutém teplém místečku ještě delší dobu pozdrží.

Předpověď se naplnila podle očekávání. Popravdě to ani nepředpokládalo zvláště vyvinutou věstec-kou schopnost, protože vše, co v Praze napomáhá turistické komerci, kýč nekýč, je pro magistrátní úředníky i některé radní svaté. Podle zákona o svobodném přístupu k informacím, jsme si napsali na Odbor památkové péče MHMP o závazné stanovisko, které prodloužení instalace o dva roky schvaluje a prodloužení zdůvodňuje.

V textu odůvodnění jsme se dozvěděli informaci, která nám doslova vyrazila dech. Samozřejmě se o toto šokující zjištění rádi podělíme. Takže vezte, že:

„Prostě prodloužení doby instalace na dva roky žádným způsobem negativně neovlivní vjem z kulturní památky, a naopak vtiskne mašinistické architektuře nový význam. Stavba se stala dočasným nositelem ideí boje za svobodu, který je v dané době

aktuální. Instalované prvky symbolizují bojový letoun Spitfire, který pilotovali čeští letci za druhé světové války. Trup uměleckých děl, motýlů je odvozen právě od těchto letounů. Na fasádě OD Máj umístěny destičky s QR kódem, který po načtení přeměruje na edukativní internetové stránky, věnující se tomuto tématu. **Navíc jeden z pilotů je ztvárněn jako Václav Havel, ten sedí ve Spitfiru umístěném do Národní třídy. Jedná se o symboliku osvobození v rámci Sametové revoluce. Druhý letec je ztvárněn jako Karel Schwarzenberg.**¹

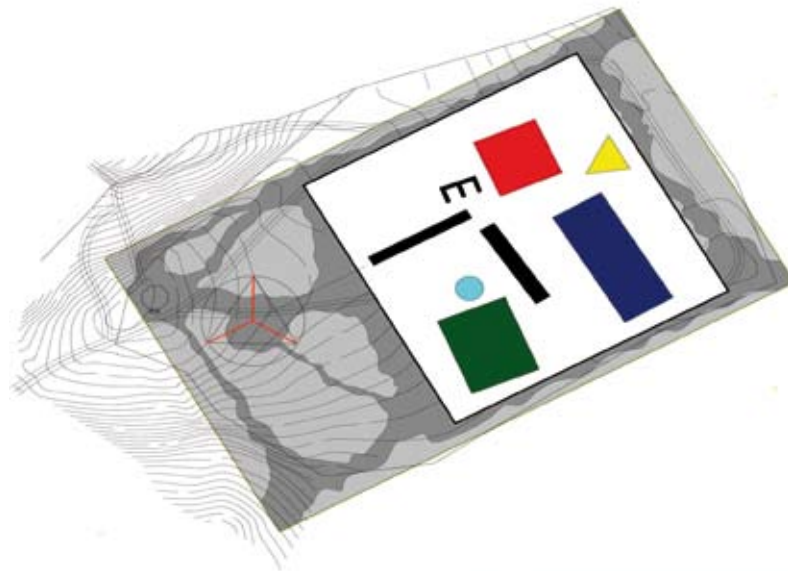
Jestliže jsi, vážený čtenáři, promiň, že ti v rozrušení tykám, pojal podezření, že motýlí atrakce přece jen není hodna tak výsměšného tónu, jakým o ní píšeme, pak se prosím zamysli, zda historické události, osobnosti a ideje, kterými se zaklíná, sama nezesměšňuje.

Kateřina Bečková

¹ OPP MHMP, čj. MHMP 743914/2025, Závazné stanovisko z 14.7.2025, s. 7

HRADIŠTĚ ZÁVIST. NAVIGACE PRO LETADLA, NEOTŘELÁ VIZE, NEBO ZPŘÍTOMNĚNÍ VELKÉHO EGA?

Otázka je položena provokativně, to je jasné, ale jak to dopadlo s projektem, který před čtyřmi lety mnohé zvedl ze židle a místní vesměs pobouřil? Problematice oppida Závist jsme se na stránkách našeho Věstníku věnovali již tehdy.¹ Ačkoli o kauze již není slyšet tak často jako v předchozích letech, projekt Josefa Pleskota prochází výraznými změnami, které ovšem stále kolidují s kulturními i historickými kvalitami dotčené lokality. Přinášíme proto rekapitulaci informací o dalších posunech v rámci této stále probíhající kauzy.

AKROPOLE ZÁVIST - ZPŘÍTOMNĚNÍ / NÁVRH 1:500 / AP ATELIER / STUDIE / ČERVEN 2020

Akropole Závist – Zpřítomnění, studie, AP Atelier, červen 2020. Převzato z: https://www.soszavist.cz/img/gallery/zpritomneni_12.jpg, vyhledáno 11. 11. 2025.

Na přelomu let 2021 a 2022 byly nečekaně zveřejněny vizualizace záměru obce Dolní Břežany na úpravu hradiště a keltského oppida Závist. Na reakci nebylo nutné dlouho čekat, přišla téměř okamžitě ze strany uživatelů sociálních sítí („navigace pro UFO nebo pro letadla“) a v těsném sledu pak následovaly i místní spolky a nakonec i petice. Obec i architekt Josef Pleskot se bránili s tím, že se jednalo o zbytečné obavy způsobené náhlým zveřejněním zjednodušených vizualizací bez jakéhokoli kontextu. Jednalo se prý o první ze tří variant, které do té doby vznikly.

Východiskem návrhu bylo překrytí plochy národní kulturní památky mohutnou vrstvou štěrku, na niž pak měly být umístěny betonové desky výrazných barev i tvarů. Ač měly návodně sloužit k identifikaci původních objektů hradiště, staly se terčem nejhlasitější kritiky, a to jak kvůli své výraznosti, tak pro nepřesnou návaznost na reálně nalezené

archeologické relikty pod zemí. Podle Pleskota se ovšem jednalo o nepochopení, protože podle něj beton „je součástí naší kulturní přítomnosti a pro mě to není materiál hanlivý, nekvalitní, zavrženíhodný. Je to civilizační materiál naší doby a dlouho tomu tak bude, protože je velmi sofistikovaný.“² Plánovaný zásah do chráněné lokality se co do razance ovšem vůbec neopíral o žádné úspěšnější vzory soudobé (i současné) prezentace srovnatelných archeologických lokalit v zahraničí. Tato solitérnost byla na počátku autory vnímána jako průkopnická tvůrčí vize, odpůrci ovšem spíše jako bezohlednost vůči archeologické památce a práci odborníků.

Zaniklé keltské hradiště Závist nedaleko Dolních Břežan je totiž lokalita zcela mimořádné historické hodnoty, což potvrdily i výzkumy v letech 1963–1989, při nichž byly na návrší ze tří stran ohraničeného srázem a následným valem nalezeny zbytky nejstarších kamenných staveb na našem území.³ I proto bylo hradiště pro svůj význam

1 Lukáš Veverka, Zabetonování Keltové na Závisti, *Za starou Prahu. Věstník Klubu Za starou Prahu* LII (XXIII), 2022, č. 1, s. 4–7. Dostupné z: https://www.zastarouprahu.cz/webdata/96D1DD7B-ED82-4DF9-A695-F2CD4CA0FD4D_02.pdf, vyhledáno 11. 11. 2025.

2 Srov. <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/regiony/hradiste-zavist-ma-projit-obnovou-iniciatori-petice-se-ale-boji-ze-zelen-bude-muset-ustoupit-betonu-25858>, vyhledáno 11. 11. 2025.

3 Srov. Petr Drda – Alena Rybová, *Akropole na hradišti Závist v 6.–4. stol. př. Kr.*, Praha 2008.

PODPISOVÁ AKCE
pro vypisání místního referenda obce Dolní Břežany

SOS Závist II.

NEHCEME

- ✘ stovky nákladních aut kolem našich domů
- ✘ zasypat Národní kulturní památku Závist šterkem a kamením
- ✘ devastací Závisti ohrozit všechny žijící živočišné druhy
- ✘ už dále narušovat biotop v souvislosti s návalem turistů
- ✘ z tichého místa udělat hlučnou atrakci

CHCEME

- ✔ otevřený dialog odborníků a dotčených orgánů spolu se zástupci obce a občany
- ✔ minimalizovat zpevněné kamenné a šterkové plochy
- ✔ maximalizovat věrnost archeologických nálezů např. obrysy v podobě nízkých zídek v trávě
- ✔ aby obec měla kontrolu nad způsobem realizace případné stavby
- ✔ aby projekt zpřítomnění nezabránil budoucímu zápisu do seznamu UNESCO

OTÁZKA DO REFERENDA

Souhlasíte s tím, aby zastupitelstvo obce Dolní Břežany již **nepodnikalo žádné kroky směřující k výstavbě projektu Zpřítomnění na vrchu Závist v katastru obce Dolní Břežany bez veřejné diskuze a přijatelného konsenzu s občany?**

Kontaktovat nás můžete na: soszavist@tmm.cz

Přípravný výbor ve složení:
Markéta Vajnerová, Na Zálepech 567, D. Břežany
Jiřina Faloutová, Na Zálepech 120, D. Břežany
Lucia Petříková, U Břehu 201, D. Břežany

Svůj názor můžete vyjádřit podpisem na těchto neutrálních místech:

- Café Oppidum, u Nám. 706, Dolní Břežany,
- Hospoda Na Hřísti „SK Olympie“
- Restaurace Božská komedie „u Roubase“ Dolní Břežany
- Billa, Pražská 301, Dolní Břežany
- Restaurace U Trojánků, Ohrobec
- nebo u členů přípravného výboru

Více informací o projektu:
turi.cz@zavist2

Leták podpisové akce SOS Závist II., březen 2025. Převzato z: <https://sites.google.com/tmm.cz/soszavist2/setk%C3%A1n%C3%AD-11-b%C5%99ezna-2025?authuser=0>, vyhledáno 11. 11. 2025.

prohlášeno za národní kulturní památku. Kromě historického významu má místo i vysokou hodnotu přírodní, je součástí evropsky významné lokality *Břežanské údolí* a stalo se oblíbenou výletní destinací nejen Pražanů. Po skončení archeologického výzkumu byly částečně zakonzervované struktury dlouho vystaveny povětrnosti i vandalismu. Proto bylo později přistoupeno k zasypání celé lokality a vyznačení nalezených objektů bodovými značkami.

Jak ovšem obec už od roku 2010 několikrát opakovala obec Dolní Břežany, současný (i tehdejší) stav místa jeho významu neodpovídá. Po rozporuplném zakonzervování archeologických nalezišť plochu hradiště postupně pokryl porost náletových dřevin a místo stále působí neudržovaným dojmem. Změnit tento stav měl právě projekt ateliéru Josefa Pleskota *Zpřítomnění*, navazující na výstavbu rozhledny podle návrhu Hutě architektury Martina Rajniše, tedy na I. etapu celého projektu.

Rozhledna stojí, jednání běží...

Na místě starobylé akropole opravdu koncem roku 2021 vyrostla rozhledna, z níž si návštěvníci vychutnají panorama s pohledy na jižní okraj Prahy a lesnaté pohoří Hřebený. Návrh rozhledny samotné se nijak neodchyluje od obdobných děl Rajnišovy hutě a oproti jeho předchozím rozhlednám je dokonce subtilnější. Výška ovšem přesáhla hodnoty slibované během prvních projednání. Byl také upraven pouze těsně související terén, přičemž dřívější altán a informační cedule zůstaly na svých místech.

Vše se událo v takzvaných dobách covidových, resp. v dozvucích těchto prapodivných časů. Zejména tomuto faktu lze patrně přičíst další vývoj Pleskotova projektu, jeho prezentací a rozdělení obce Dolní Břežany na dva víceméně znesvářené tábory podporovatelů a odpůrců *Zpřítomnění*. Nelze totiž říci, že by se projednávání projektu nedělo

Akropole Závist – Zpřítomnění, současný návrh, AP Atelier, duben 2025. Převzato z: <https://dolnibrezany.cz/verejne-predstaveni-projektu-akropole-zavist-zpritomneni/a-2827>, vyhledáno 11. 11. 2025.

vůbec. Už v prosinci 2021 proběhlo online setkání a částečná prezentace úprav akropole, čímž byla do světa „vypuštěna“ již zmiňovaná vizualizace s odvážnými zákresy geometrických tvarů. K zastavení výstavby tou dobou vyzval například Český národní komitét Mezinárodní rady památek a sídel ICOMOS, který ve svém stanovisku uvedl, že projekt: „prostřednictvím betonových sarkofágů jakoby přirazuje metodu konzervace černobylského jaderného reaktoru k nástrojům české památkové péče“.⁴ I Klub Za starou Prahu ve svém stanovisku vyzval k umenšení zásahů a k větší spolupráci s odbornou i laickou veřejností. Na tyto kroky v březnu 2022 navázalo veřejné projednání s občany, a následně v květnu 2022 s odborníky se záštitou ředitele Archeologického ústavu Akademie věd Jana Maříka a ředitelky Ústavu archeologické památkové péče středních Čech Ireny Benkové.

Měníci se projekt totiž stále počítal s pokrytím prostoru vrstvou šterku, mlatu a barevných železobetonových desek. „Máme skupinu lidí, kteří by byli nejradši, kdyby se národní kulturní památka žádným způsobem neprezentovala a kdyby to tam zůstalo tak, jak to je, a nahoře se nedělo nic,“⁵ uvedl tehdejší starosta Věslav Michalík. I přes tuto skepsi byly výsledky uvedených setkání opět veřejně projednávány. Vedení obce sice o všech těchto aktivitách informovalo, hlasy požadující výraznější změny projektu ovšem příliš nevyslyšelo a stálo si za původní variantou. Až zmíněné odborné setkání

mělo reálný dopad na podobu Pleskotova projektu. Bylo zhodnoceno, že prezentace archeologických nálezů na Závisti je vhodným řešením, které by ale stále mělo respektovat bezprostřední okolí.

V reakci na to připustil i Josef Pleskot možné změny, které následně vtělil do další varianty. Betonové barevné desky nad archeologickými objekty zde nahradily na sucho kladené přitesávané kameny s plochami vysypanými šterkem. Tento návrh pak začátkem června 2022 projednal užší tým, v němž byli zastoupeni i odborníci z Národního památkového ústavu a v listopadu 2022 jej architekt představil na veřejném setkání občanů Dolních Břežan. Krajský radní pro kulturu Václav Švenda tehdy na setkání uvedl, že veškeré úkony příprav projektu zatím byly na obci Dolní Břežany, ale do budoucna se počítá s převzetím na krajskou úroveň: „Bude se žádat o nové stavební povolení, a pokud bude projekt už v souladu se zájmy odborné i laické veřejnosti, následně by jej přebíral Středočeský kraj, který má za tímto účelem koncepci rozvoje informačního centra keltské kultury.“⁶ V tomto smyslu byl projekt zařazen i do tzv. Akčního plánu obce, v němž setrval až dosud.

Tento posun v projektu ovšem nebyl zcela pozitivně vnímán obyvateli Dolní Břežan a okolí. Iniciativa SOS Závist,⁷ zformovaná jako občanská opozice projektu, kritizovala zejména „nedostatečně vysvětlenou“ výměnu původního návrhu betonové plochy o rozloze 3 136 m² za kamennou a šterkovou, zatížení komunikací a lesních cest dopravou

4 Stanovisko ICOMOS, 3. prosince 2021, s. 2. Dostupné z: <https://www.icomos.cz/images/stanoviska/2021/stanovisko-zavist.pdf>, vyhledáno 4. 8. 2025.

5 Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/regiony-zpravy-praha-o-upravach-keltskeho-hradiste-zavist-budou-jeste-diskutovat-odbornici-196388>, vyhledáno 1. 8. 2025.

6 Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/navrhovane-upravy-keltskeho-hradiste-zavist-pocitaji-s-navezenim-materialu>, vyhledáno 24. 7. 2025.

7 Více k aktivitám iniciativy SOS Závist: <https://www.soszavist.cz/>, vyhledáno 1. 8. 2025.

Akropole Závist – Zpřítomnění, současný návrh, AP Atelier, duben 2025. Převzato z: <https://dolnibrezany.cz/verejne-predstaveni-projektu-akropole-zavist-zpritomneni/a-2827>, vyhledáno 11. 11. 2025.

a odstraňování stávající vegetace na území evropsky významné lokality. Vše s časovými prostoji a epizodami „informačního ticha“. Po obdržení plánů ateliéru Josefa Pleskota v říjnu 2023 rada obce Dolní Břežany předložila dokumentaci na stavební úřad.

Další změny a cesta ke třetí variantě

Až do podzimu roku 2024 však byla komunikace o dalších posunech v rámci projektu minimální, což ukončilo až zahájení územního řízení o změně využití území. Za veřejnost byly k tomuto kroku znovuobnovenou iniciativou SOS Závist II.⁸ podány mnohé připomínky. Mezi nimi například požadavky na doplnění projektové dokumentace, aktualizaci potřebných stanovisek orgánů památkové péče, ale také na minimalizaci stavebních zásahů či redukci kamenných ploch. V prosinci se iniciativa ohradila vůči závěrům Rady obce i připomínkám obecní architektky Anny Šlapetové k aktivitám iniciativy a ke stále běžící petici. Architektka ji ve svých vyjádřeních označila za „desinformaci“ a hájila Pleskotův projekt: „Petice se bez odborných podkladů pouští do školení odborníka, jako by neurochirurgovi někdo z nich radil, kam v mozku říznout případně, jak pacienta intubovat. Nejen, že je to nedůstojné, ale na co by pak architekti měli stavět a mít příslušné vzdělání a léta praxe, když si každý občan, co si postaví nebo rekonstruuje byt a sestaví kuchyni myslí, že dokáže radit profesionálové? Je to urážlivé a naprosto nesmyslné.“⁹ Je nutné dodat,

že organizátoři petice i další členové iniciativy vždy svá tvrzení v oficiálních dokumentech podkládali dohledatelnými zdroji. Místy problematická však byla interpretace těchto podkladů.

Na nové skutečnosti a úpravy projektu zkraje roku 2025 reagoval i ČNK ICOMOS: „Objem navážky a rozsah plánovaných stavebních úprav nadále budí pochybnosti, stejně jako geometrie vy-skládaných obrazců, která neusiluje o přesné zrcadlení archeologických vrstev, a má z tohoto důvodu spornou vzdělávací hodnotu. [...] S tímto musí být spojen náležitě odpovědný přístup k zachování všech atributů výjimečné světové hodnoty, stejně jako nejvyšší úroveň zásahů vyplývajících z plánu ochrany a řízení, včetně architektonických a krajinářských intervencí.“¹⁰ V návaznosti na tyto vyostřující se vztahy mezi vedením obce, občanskou iniciativou i odborníky byla vyhlášena podpisová akce pro vypsání místního referenda, z něhož by vzešlo rozhodnutí o úplném zastavení projektu nebo o jeho pokračování. Radikální krok občanské iniciativy a různé reakce vybudily odezvu ze strany obce i architekta Pleskota, který se k němu vyjádřil: „Spor, který se o návrhu Zpřítomnění vede, vnímám jako kulturní nedorozumění. Z mého pohledu jde o prezentaci naprosto výjimečné civilizační stopy na našem území, která by měla být co nejsrozumitelněji nedestruktivním způsobem prezentována, což si myslí i řada významných odborníků.“¹¹

Zatím poslední velkou akcí, která měla ambici posunout diskuzi o projektu Zpřítomnění se stalo

8 Zformována v říjnu 2024, jako pokračování původně petičního uskupení z roku 2021. Dostupné z: <https://sites.google.com/tmm.cz/soszavist2>, vyhledáno 2. 8. 2025.

9 Dostupné z: https://www.dolnibrezany.cz/assets/File.ashx?id_org=2879&id_dokumenty=22596, vyhledáno 24. 7. 2025.

10 Dostupné z: <https://www.icomos.cz/en/pamatky-unesco/171-brezany-oppidum-zavist.html>, vyhledáno 4. 8. 2025.

11 Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/spor-oppidum-zavist-pleskot/r~5045ffc0eea611ef9af20cc47ab5f122/>, vyhledáno 3. 8. 2025.

Veřejná prezentace aktuální verze projektu, 8. 4. 2025.

Převzato z: https://www.dolnibrezany.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=2879&id=22948&n=verejne%2Dpredstaveni%2Dprojektu%2Dakropole%2Dzavist%2Dzpritomneni, vyhledáno 11. 11. 2025.

veřejné projednání aktuální třetí varianty projektu v dubnu 2025. Setkání bylo plné emocí a napjatých okamžiků a protáhlo se až dlouho do noci. Na úvod vystoupil starosta Matěj Novák, místostarostka Jana de Merlier pak celý večer moderovala, a zároveň představila všechny dosud podniknuté kroky obce. Odborná část pak byla zajištěna přednáškou archeologa Daniel Bursáka z Archeologického ústavu AV ČR. Ten krátce představil význam dané lokality a docent Jan Farkač se pokusil doplnit všechny informace ohledně biodiverzity a ekologického dopadu plánované akce. Nakonec představil svůj projekt a úpravy oproti předchozím verzím architekt Pleskot a místostarosta Lubomír Havel jej doplnil prezentací zaměřenou spíše na ekonomické stránky celého projektu. Sám architekt Pleskot se, dle svých slov, zabývá Závistí už od roku 1979, a proto se stále pokouší o změnu svého projektu ku spokojenosti přítomných. Zdůraznil, že se již vzdal barevnosti a zmenšil rozsah upravovaných ploch na minimum.¹² Také uvedl, že je na podobném veřejném setkání naposledy a po zapracovaných změnách již nebude dále ustupovat „tlaku referenda“. Zástupci obce se také shodli, že současný stav lokality je nedůstojný a Dolní Břežany jej v této podobě nechtějí nechat. Diskuze odborníků a připomínky občanů podle nich vyústily v zásadní a hraniční změny projektu, přičemž tyto nakonec i snížily dopravní zatížení i potenciální poškození.

¹² Všechny vizualizace jsou zveřejněny na webu obce: <https://dolnibrezany.cz/verejne-predstaveni-projektu-akropole-zavist-zpritomneni/a-2827>, vyhledáno 25. 7. 2025.

Akropole má dokonce dle vedení obce potenciál být zapsána na seznam UNESCO.¹³

Po prezentační části s takto připravenými příspěvky¹⁴ následovala diskuze, při níž se jasně definovaly názorové tábory a v některých momentech došlo bohužel i na urážky. V rámci diskuze se několikrát poukazovalo zejména na netransparentnost celého podniku už v jeho počátku. Josef Pleskot byl osloven přímo a všechny následné konzultace a případné náznaky participace se odvíjely vždy až po nátlaku zvenčí. Výrazné vystoupení archeologa Petra Drdy (poslední žijící vedoucí archeologických výkopů z let 1963–1989) opět připomnělo zásadní a nejproblematičtější místa celého projektu: poškozování pravěkých stezek stavební technikou, neodpovídající rozsah navrhovaného čtverce kolem celé akropole, porušení svrchních vrstev celoplošnou skryvkou terénu a ohrožení šance zápisu do UNESCO při takto razantních stavebních úpravách. Po dalších připomínkách a kritice projektu ze strany opozičních politiků i obyvatel byli přítomní uzemnění vystoupením architektky Šlapetové, která označila kritiky za: „chudáčky, co tu něco zmateně křičí a zamindrákované architektky, kteří Vás [Josefa

¹³ Koncem roku 2024 byl ze strany Středočeského kraje projevěn zájem o zařazení lokality na národní Indikativní seznam Světového dědictví UNESCO jako součást uvažované sériové mezinárodní památky Keltská Evropa: Evropská nadregionální mocenská centra doby železné.

¹⁴ Přednesené prezentace jsou zveřejněny na webu obce: <https://dolnibrezany.cz/verejne%2Dpredstaveni%2Dprojektu%2Dakropole%2Dzavist%2Dzpritomneni/d-22948>, vyhledáno 25. 7. 2025.

Pleskota, pozn. autora] *tu uráží*".¹⁵ Po tomto vystoupení mnozí ze sálu odešli a celý okamžik jako by mimoděk „zpřítomnil“ podstatu celého sporu o Závist, který se táhne skoro pět let.

Kromě této hořkosti ze setkání ovšem vyplynulo mnohé pro další vývoj. Vedení obce zajistilo podrobnější vizualizace nové verze projektu a mnohem více se zaměřilo na zapojení zeleně. Radní pak slíbili i vybudování potřebné infrastruktury pro provoz zpřístupněné akropole a rozhledny.

Zatím třetí verze projektu je však stále pod kritikou občanské iniciativy SOS Závist II, přičemž ta rozporuje zejména některé proklamované body z veřejného setkání. V aktuální verzi by mělo být využito až o 70 % procent méně materiálu kamenného materiálu oproti předchozím. Jsou zde však rozporovány výpočty mezi objemovou a sypanou hmotností, což v extrémním případě činí až 300 tun možného rozdílu.¹⁶ Z čehož mimo jiné vyplývá i fakt, že na dovoz materiálu zřejmě nebude stačit slibovaných 990 vozidel (3,5 tuny, navážených po dobu 3 měsíců), ale spíše 1600 vozidel. S tím souvisí i čedičová pódia o rozloze 800 m², která jsou podle iniciativy i nadále problematická (nadměrná kamenná plocha, hmotnost, ale i formální geometrizace). Nejvíce se však občané obávají toho, že velké výměry černé čedičové dlažby promění akropoli v letních vedrech v neúnosný tepelný ostrov.

Zástupci občanů chtějí s vedením představiteli obce i Středočeského kraje dále vést dialog a aktivně komunikovat. Mělo by se tak předejít dalším rozporům. Občanská iniciativa právě proto pokračuje, i když důvody pro vypsání místního referenda již nejsou aktuální.

Příští stanice UNESCO?

28. dubna 2025 zastupitelé Dolních Břežan schválili finální podobu projektu a odsouhlasili také záměr převést právo stavby k projektu *Zpřítomnění* na Středočeský kraj. K tomuto kroku je také nutný souhlas krajského zastupitelstva, přičemž rada obce pověřila místostarostu Lubomíra Havla vyjednáváním smluvních podkladů se Středočeským krajem. Zároveň probíhá debata o nutné infrastruktuře a jejím zajišťování ve spolupráci mezi obcí a krajem. Vznik a fungování pracovní skupiny koordinuje místostarostka de Merlier, přičemž skupina: „*bude tvořena zástupci obou politických uskupení zastoupených v zastupitelstvu a dalšími zástupci obce*".¹⁷ Jestli

bude dán prostor i zástupcům občanské iniciativy ještě uvidíme.

Je na místě lehce kvitovat, že obec, architekt Pleskot i iniciativa alespoň částečně našli společnou řeč a ústupky všech stran povedou k lepšímu výsledku. Už jen když porovnáme vstupní verzi projektu a jeho dnešní podobu, je jasné, že jsme se výrazně posunuli k lepšímu. Je správné, že Josef Pleskot a obec podruhé reflektovali připomínky, a tím se podíleli i na výrazném zlevnění celé akce – těsně pod 10 milionů. Projekt ovšem vznikl přímým zadáním, nikoli otevřenou nebo snad vyzvanou soutěží a za nedostatečně efektivní informovanosti občanů. Způsob, jakým se obec vyrovnávala s kritikou i občanskou iniciativou, byl v mnoha případech také politováníhodný.

Tento pelmel skutečností realizaci celého projektu, ať už dopadne jakkoli, dodal trpkou příchutí a jen dokládá nejasnost základní otázky úprav – zda k nim vůbec takto razantně přistupovat. Neměnnost zásahu, který má být proveden je samozřejmě pochopitelná, když přihlédneme k paralele archeologických nálezů, které na stejném místě zůstávaly po tisíce let. Touha po sobě zanechat stejně trvalou a monumentální stopu je jistě lákavá. Ale nebyla by přeci jen vhodnější úprava menšího rozsahu, více citlivá, která ovšem může být lepším katalyzátorem vnímání rozdílných hodnot rozdílnými skupinami na jednom místě? Hodnoty, které vnímá archeolog a odborník, nebudou stejné jako hodnoty a vzpomínky, které si k místu uchovávají místní. Pluralita vnímání, z níž toto místo mnoho let čerpá, by byla podřízena jedné interpretaci se všemi negativy i pozitivy tohoto rozhodnutí. Koncept a jeho specifika by pak ovlivnily prožívání všech, kteří na místo vejdou. Interpretace a její zhmotnění jsou v památkové péči neustálou třecí plochou. Každá generace má svá témata, přístupy i míru citlivosti vnímání. V mnohých případech se interpretování jednotlivých reliktních, fragmentů a střípků nevyhneme, chceme-li zpřístupnit prostor, vysvětlit funkci či obnovit sofistikovaný koncept.

Je tomu však i zde na Závisti? Tak neochvějně jako autoři to jistě necítím. Celé místo nelze komprimovat do jediné vědecké interpretace, stejně jako jej neumenšíme jediným způsobem vnímání. Prožitek si všichni niterně utváříme sami a k tomu je dnešní stav (případně s umírněnými zásahy) výrazně otevřenější. Pojdme tedy dát za pravdu názvu projektu, *Zpřítomnění*, a vytvořme prostor, který bude vždy znovu definován a prožíván v přítomnosti každým jednotlivcem. To by konec konců pomohlo i v případném boji o status světové památky UNESCO.

Lukáš Veverka

15 Autor článku byl přítomen na veřejném projednání projektu 8. 4. 2025 v Dolních Břežanech.

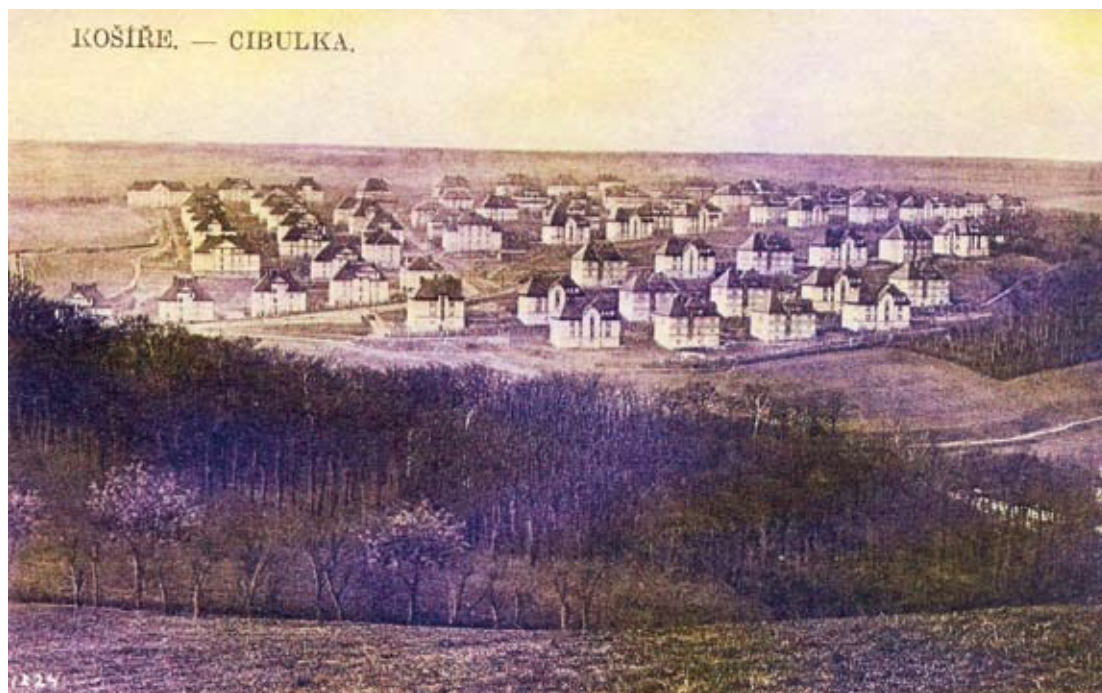
16 Lucia Petříková – Jiřina Faloutová – Markéta Vajnerová et al., Akropole Závist. Resumé., *Dolnobřežanský Rozhled* XXIII, 2025, č. 91, s. 18. Dostupné z: https://dolnibrezany.cz/assets/File.ashx?id_org=2879&id_dokumenty=23167, vyhledáno 1. 8. 2025

17 Lucie Vospělová, Projekt Akropole Závist – Zpřítomnění, *Dolnobřežanský Rozhled* XXIII, 2025, č. 91, s. 17. Dostupné z: https://dolnibrezany.cz/assets/File.ashx?id_org=2879&id_dokumenty=23167, vyhledáno 1. 8. 2025.

O BYTOVÉ KOLONII CIBULKA

V předminulém Věstníku jsme publikovali článek Rostislava Šváchy o kolonii Šumava v Praze-Smíchově od architekta Eduarda Hniličky a nečekané naděje na její památkovou ochranu. Na článek zareagoval architekt Jiří Merger dopisem, ve kterém upozorňoval na podobné kvality a osudy nedaleké kolonie Cibulka. Protože je v dopisu mnoho cenných informací a jeho stanovisko je plně v souladu s cíli našeho spolku, rozhodli jsme se ho zde v plném znění otisknout.

(red.)

Kolonie Cibulka, první foto po roce 1920.

Milý klube, milý Rostislave,

děkuju. Dvacet let rád pročítám Věstník KZSP a nikdy nejsem zklamaný a občas jsem také překvapený. Stejně jako v případě prvního letošního čísla. Musím zmínit, že máme chalupu na Šumavě, která je naší srdeční záležitostí. Občas projíždím od Klamovky Podbělohorskou ulicí vzhůru na Vypich a jako rodilý Pražák musím přiznat, že jsem nevěděl, že vilová čtvrť vpravo nad ní se jmenuje Šumava. To mne zaujalo. Několikrát v životě jsem tudy prošel, ale nevěnoval jsem tomu asi patřičnou pozornost. Na mapách toto pojmenování není. Článek ve Věstníku mi mnohé objasnil. Jméno Šumava je překvapivá, ale dobrá značka.

Na rozdíl od kolonie Šumava, kterou jsem neznal, velmi dobře znám košířskou kolonii Cibulka. Od roku 1976 jsem zde několik let bydlel a také jsem tu získal ateliér, který vlastním dodnes. Za tu dobu jsem se stal cibuleckým patriotem. V roce 2008 jste ve Věstníku č. 2 uveřejnili můj poměrně obsáhlý příspěvek pod titulkem „Quo vadis, Cibulky?“. Článek chtěl upozornit na pokračující narušování charakteru tohoto území nevhodnými zásahy na objektech. Vlastně měl podobný smysl jako zasvěcený text Rostislava Šváchy o kolonii Šumava.

Po jeho přečtení jsem si uvědomil, jak jsou si obě kolonie blízké. Došlo mi, že jsou to jednovaječná dvojčata, která se usídlila sobě na dohled na protilehlých smíchovských svazích. Obě vznikly ve stejné době, ve dvacátých letech dvacátého století. Obě byly postaveny podle stejných urbanistických zásad a obě použily velmi podobné typy bytových domů, většinou činžovních vil s valbovou střechou a rondokubistickým motivem na patrových i mezipatrových římsách. Tento mírný uměřený rondokubismus na obytných budovách považuji za milý český příspěvek do tvarosloví stavebního dekoru. I použitá barevnost fasád je u obou kolonií prakticky stejná. Nevím, kdo navrhl koncept Cibulky a zda se na něm nepodílel také architekt Hnilička. Já ve svém článku uvádím, že v dolní části při ulici Píseckého to byl František Kavalír a domy ve vyšších polohách realizovala firma Ing. Jana Matouška.

Připojuji se k výzvě Rostislava Šváchy, která nabádá, aby byla věnována zvýšená pozornost kolonii Šumava, která žádnou památkovou ochranu nemá a do dnešních dnů se zachovala v dobrém stavu. Uvítal bych, kdyby větší ochranu získala i kolonie Cibulka, která se sice nachází v ochranném

Kolonie Cibulka před dokončením v letech 1920–1925.

pásmu pražské památkové rezervace, ale praxe ukazuje, že zde žádná ochrana dosud uplatňována není. Přestože na některých objektech byly provedeny velmi necitlivé zásahy, stále si Cibulky udržují svůj původní výraz a jsou velmi oblíbenou lokalitou pro bydlení. Za viníky těchto přešlapů považují především obyvatele bytových domů, kteří nectí *genia loci* tohoto místa a ve snaze o vylepšení standardu svého bydlení se dopouštějí někdy brutálních rekonstrukcí. Druhým viníkem jsou orgány veřejné správy, které tyto projekty povolují bez ohledu na památkovou ochranu. Možná, že nad Cibulkami přece jenom svítá. Dostal jsem informaci, že v současné době Ministerstvo kultury České republiky projednává návrh na prohlášení kolonie Cibulka za památkovou zónu. To vítám, a pokud je tomu tak, přál bych si, aby stejný status získala i kolonie Šumava.

Po téměř padesáti letech, které jsem v kolonii Cibulka prožil, bych rád upozornil na nejviditelnější kolize. Největší škody často vznikají při pokusech o zabydlení nevyužívaných půdních prostor a jejich přestavby na bytové jednotky. Často je nenávratně poškozena logika původních valbových střech a jednotná střešní krajina je narušená včetně celkového výrazu domu.

Dalším neduhem je výměna původních dřevěných oken. Okna jsou sto let stará a tím pádem i dožilá, a proto nevyhovují. Ve většině zdejších domů je několik bytových jednotek. Pokud se oby-

vatelé nedomluví, provádějí výměnu oken každý samostatně a každý jinak. Repliky původních oken jsou nákladné, a proto jsou většinou stará okna nahrazena plastovými. Často je každé jiné s jiným členěním, než bylo to původní. Stává se, že se vedle sebe ocitnou nová bílá plastová okna vedle starých, která jsou natřena tmavohnědým nátěrem. Je to špatně, ale plastové okno se stalo standardem.

Další škody se stávají při zateplování fasád objektů, což je současný módní trend. Lidé jsou přesvědčeni, želepší tepelnou bilanci budovy a přitom ušetří. Udělají to i za cenu poškození původní architektury. Okna místností jsou více zapuštěna proti lici fasády o tloušťku přidané izolace a zhoršuje se denní osvětlení. Kromě toho při zateplování bývá odstraněna štuková výzdoba včetně rondokubisických prvků. Dodavatel nové fasády se sice většinou snaží napodobit původní barevnost a provede i kopie původních štukových patrových a mezipatrových říms. Jenomže většinou tyto prvky vyřízne z minerální vlny, přilepí na fasádu, zatře a nabarví. Originál zmizel. Znam zde však domy, jejichž obyvatelé se rozhodli opravit narušenou fasádu bez zateplování a výsledek je velmi dobrý.

Domnívám se, že většinu těchto nepěkností provádějí noví obyvatelé, kteří se na Cibulky přistěhovali, nemají zažitou specifikou této lokality a nectí jejího ducha. Abych však nebyl zcela pesimistický, musím zmínit i optimističtější zprávy. Již v roce 2017 se dobrovolně ustavil ze starousedlíků Spolek

Kolonie Cibułka v současnosti, dole ulice Píseckého.

Pohled na kolonii Cibułka od kolonie Šumava.

*Kolonie Cibulka, dům
v ulici Nad Zámečkem.*

Cibulka, jehož členové, většinou jsou to obyvatelé bytů převzatých po svých rodičích a prarodičích, se snaží upozorňovat na chyby, které se tu stávají. Dobrou zprávou také je, že mnoho desetiletí chátující klasicistní zámeček Cibulka, podle kterého kolonie dostala jméno, koupila rodina Vlčkových, která na zámečku buduje hospic pro děti podle projektu architekta Petra Hájka. Část areálu, ve které bude hospic, bude uzavřená a zbývající prostory budou přístupné veřejnosti. Konečně v bývalé myslivně lesoparku patřícího k zámečku začal provozovat Spolek Hájovna komunitní centrum.

Pro místní obyvatele, dospělé i pro děti, organizuje bohatou společenskou a vzdělávací činnost. Není zde tedy vše úplně zlé. Jsou zde i dobré případy oprav a rekonstrukcí, třebaže těch mizerných je také dost (viz můj text z roku 2008). Lepší památkový dohled je namístě, zvláště při rozhodování o předložených projektech.

Pokusil jsem se napsat pár poznámek, ke kterým mne inspiroval pěkný Šváchův text o kolonii Šumava.

Srdečně a s úctou Vás zdravím!

Jiří Merger

*Kolonie Cibulka, dům
v ulici V Cibulkách.*

ČECHŮV MOST V PRAZE A JEHO UMĚLECKÁ VÝZDOBA

„Pěčí a nákladem Obce Pražské byl v čase od 15. září 1905 do 1. června 1908 tento most, nazvaný MOSTEM SVATOPLUKA ČECHA, postaven na účet státní subvence za panování Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I., když byl knížetem, arcibiskupem a primasem království Českého Jeho Eminence Lev svob. pán Skrbenský z Hříště, c. k. místodržitelem království Českého Karel hrabě z Coudenhove, nejvyšším maršálkem kníže Jirí Kristian z Lobkovic, starostou král. hlavního města Prahy J.U.Dr. Karel Groš“.

Čechův most v pohledu z Dvořákova nábřeží. Foto: Václav Rybařík.

Tato slova na bronzových tabulkách vítala kdysi chodce na čtvrtém pražském mostě přes Vltavu,¹ jehož stavba započala právě před sto dvaceti lety. Zpočátku se v souvislosti se současně probíhající asanací sousedního Židovského města nazýval mostem Asanačním, od 1. června 1908 mostem Svatopluka Čecha, za okupace to byl most Mendelův a po ní a snad již natrvalo Čechův most.

Jde o nejkratší a zároveň pro mnohé nejkrásnější pražský most, vedoucí v prodloužení nynější Pařížské, tehdy Mikulášské, třídy přes náměstí

Curierových na nábřeží Edvarda Beneše pod Letnou. Původně měl na Letnou navazovat silničním průkopem, ale k tomu nakonec našťěstí nedošlo. Je to jediný pražský ocelový obloukový most a pro svoji konstrukci i výzdobu technická památka.

Pro návrh mostu byla vypsaná veřejná architektonická soutěž, která ale nepřinesla očekávané výsledky. Proto byl jeho projektem pověřen profesor Jan Koula, který jej pojal v duchu tehdy módní secese. Spolu s ním se na projektu podíleli zaměstnanci magistrátního mostního odboru stavebního úřadu Ing. Jirí Soukup, Václav Trča a Ing. František Mencl.

Most byl vybudován v letech 1905–1908, je dlouhý 169 a široký 16 metrů, z čehož na vozovku připadá 10 m, zbytek na chodníky. Konstrukce mostu je železná a spočívá na dvou říčních a dvou pobřežních pilířích. Říční jsou z tvrdého kamene

1 Vlček Karel, 65 let mostu Svatopluka Čecha a jeho současná rekonstrukce, *Silniční obzor XXXV*, 1974, s. 6–11. – Most Svatopluka Čecha, *Věstník obecní král. hlav. města Prahy*, 1908, s. 75–76. – *Administrační zpráva královského hlavního města Prahy za léta 1905, 1906, 1907*, Praha 1911, s. 588–607. – Jan Fischer – Ondřej Fischer, *Pražské mosty*, Praha 1985. – Vladislav Dudák – Vít Rýpar, *Praha mosty spojená*, Praha 2020.

Most Svatopluka Čecha z letenské strany. Pohlednice.

a na kesonech, pobřežní (opěry) z betonu s železnou výstuží, všechny obložené žulovými kvádry. Dokončení letenského říčního pilíře bylo 17. dubna 1907 spojeno se slavností položení závěrného kamene, kterého se zúčastnil při své návštěvě Prahy i sám císař František Josef I.² Rozpětí oblouků od staroměstského k letenskému břehu je 47,8–53,1–49,2 metrů, respektují tím trasu starší kanalizační shybky z roku 1898. Ve stejném směru vozovka stoupá o zhruba 4 metry. Pilíře postavila firma Müller a Kapsa, ocelovou konstrukci mostu dodaly tři pražské mostárny, Bratři Prášilové a spol., Pražské akciové strojírny (dříve Ruston) a Českomoravská továrna na stroje v Praze, přičemž použito bylo železo převážně z kladenských hutí. Spodní konstrukcí mostu vede plynové a vodovodní potrubí a elektrické vedení. Vozovka byla původně dlážděna špalíky z tvrdého australského dřeva Jarvah a chodníky po obou stranách tříbarevnou mramorovou mozaikou. Dnes i s vozovkou mají asfaltový povrch. V mostovce je položeno obousměrné tramvajové kolejové vedení.

Na obou koncích mostu byly postaveny vždy dva mýtní domky pro výběr mostného s vyzděnou železnou konstrukcí, zvnějšku obložené pemrlovanou světlou žulou a leštěným tmavým syenitem. Nad každým se vypíná 11 metrů vysoký litinový sloup s bronzovou jónskou hlavicí. Na ní je posazena prosklená čtyřboká železná lucerna, která nese na jedné noze stojící sochu okřídlené Viktorie se zlacenou ratolestí v jedné a s věncem v druhé

vztyčené ruce. Každá ze čtyř soch má výšku 3,3 metry, rozpětí křídel 4 metry a váhu 700 kg. A každá se nachází ve výšce 17,5 metrů nad mostovkou a musí tak jen na jedné noze odolávat (a skutečně odolává) síle větru, což do dneška vzbuzuje obdiv. Jejich modely vytvořil v roce 1906 sochař Antonín Popp a o rok později je v bronzu odlila karlínská slévárna Václava Maška.

Oproti ostatním pražským mostům má Čechův most mimořádně bohatou, až na výjimky bronzovou uměleckou výzdobu. Kromě již zmiňovaných čtyř ozdobných sloupů se sochami Viktorií jsou to hlavně bronzové plastiky na čelech obou říčních pilířů. Na protivodních to jsou na velkých kamenných volutách stojící a dopředu nakloněné ženské sochy světloňošek s pochodněmi v obou napřažených rukách, doprovázené bohatými festony a pásy, končícími věnci. Jejich modely měl vytvořit sochař Vilím Amort, ale pro jeho nepřiměřené honorářové požadavky byla práce zadána sochařům Ludvíku Herzlovi a Karlu Opatrnému. Návrhy festonů a pásů s věnci vytvořili sochaři Jílek a Vocelka.

Na opačných čelech to jsou vždy dvě sousední bronzové tříhlavé hydry po obou stranách velké kamenné kartuše s oválným bronzovým znakem Prahy a korunkou nad ním. Ty, včetně spodní bronzové hlavy gorgony, navrhl sochař Ludvík Wurzel a modeloval J. Páša.

I tato díla odlila umělecká slévárna Václava Maška v Karlíně. Sochy světloňošků mají výšku 4 m a váhu 700 kg, sousoší hyder výšku 2 metry a váhu 600 kg. Celkem Maškova firma odlila pro

2 Český svět, 1907 (26. 4.).

Sloupy na mýtních domcích se sochami Viktorií na Staroměstské straně.
Foto: Václav Rybařík.

most různé bronzové plastiky v úhrnném objemu 77 q.³ Práce probíhaly současně s dokončováním mostu, ale při jeho otevření ještě nebyly osazeny sochy světloňošů a ty umístěny až dodatečně.⁴

Zábradlí mostu je ze spirálovitě stáčených železných prutů s ozdobnými do řeky obrácenými čtvercovými výplněmi s ženskou hlavou coby personifikací Prahy s nápisem *Praga Caput Regni* a po bocích s delfíny. Prutové výplně vyrobil zámečník Josef Žluva, ozdobné v počtu 108 kusů podle návrhu sochaře Ludvíka Wurzela vytepalí v měděném plechu klempíři K. a J. Fučíkovský. Z boků vrcholové díly mostních oblouků vyplňují

stejným způsobem zhotovené motivy klidných i bouřlivých vln podle návrhu malíře Karla Klusáčka. Madla zábradlí jsou dřevěná, obalená plechem, nad pilíři zastoupená žulovými balustry. Na nich bylo původně osazeno vždy po dvou a celkem tedy osm secesních bronzových váz, které podle modelu štukatéra A. Kolky odlila firma Müller a Kapsa.

Okraje chodníků lemuje špalír celkem dvanácti kandelábrů, nesoucích kromě lamp také tramvajové vedení. Jejich dřívky byly, stejně jako sloupy na výběřcích domcích, odlity z litiny. Podstavce jsou ale nyní bronzové, dřívky z obou stran zdobené reliéfem beraní hlavy s festonem a do vozovky znakem hlavního města Prahy. Vyšší kanelovaná část je zdobena reliéfem s antickými postavami nosičů vody. Ještě výše mají dřívky koše na květiny a nejvýše dvě kulaté (původní) lampy a na vrcholu zlacené slunce. Autor této úpravy není znám (G. Zoula?).

3 Z pražských ateliérů a dílen. V umělecké slévárně Maškově v Karlíně. *Český svět*, 1907 (25. 10.) a 1908 (31. 7.).

4 Podle protokolu rekolaudační komise z 23. 11. 1911 byly odlitky světloňošů a festonů převzaty až 28. 11. 1908 (Archiv hlavního města Prahy, fond MHMPI-1911-1920, Ia B 32/1, kart. č. 82).

Socha Viktorie od Antonína Poppa.
Foto: P. Hyde, 2008.

Při staroměstské straně bylo zřízeno oboustranné kamenné schodiště na náplavku, na letenské straně postaveny dva rohové gloriety.

Stavba mostu byla dokončena 1. června 1908 a most po zatěžkávacích zkouškách slavnostně předán veřejnosti 6. června téhož roku.⁵ V ten den přešlo přes něj na 10 000 osob, které ale už tehdy musely platit mostné. Bylo na něm tehdy vybráno 212,10 korun, věnovaných posléze Ústřední matici školské.

Od té doby most sloužil a slouží automobilové, tramvajové i pěší dopravě. Po necelém půl století od svého dokončení musel však podstoupit vážnou změnu na letenské straně, kde se – v jeho prodloužené ose – v roce 1954 začal budovat monumentální Stalinův pomník. Aby pohledu na něj nebránily sloupy s Viktoriemi, bylo rozhodnuto zrušit gloriety a na jejich místo o celkem 19 metrů přemístit mýtné domky se sloupy a jejich sochy obrátit čelem k Starému Městu. Současně bylo rozhodnuto ve spodním prostoru, původně uvažovaném pro kavárnu,

5 Český svět 12.6.1908.

Světlonoška na protivodním ohlavi pilířů od Ludvíka Herzla a Karla Opatrného. Foto: Václav Rybařík.

vytvořit podjezd pro novou souběžnou levobřežní komunikaci směrem od Klárova ke Švermovu, nyní Štefanikovu mostu. Záměru ale bránila sousední barokní kaple sv. Máří Magdalény z roku 1635, která musela být proto ve dnech 3. a 4. února 1956 přesunuta o 31 metrů směrem proti proudu.⁶ Byl to první takovýto úspěšný přesun nějaké stavby u nás.

Most odolal všem povodním, ale vzhledem ke své kovové konstrukci nikoliv vlivům počasí a s tím spojenou korozi. Proto musel být několikrát opravován. Poprvé v roce 1939, rozsáhle v letech 1971–1974.⁷ Tehdy byly mimo jiné vyměněny kandelábry za bronzové, když z původních litinových se už v roce 1965 dva zkorodované zřítily do Vltavy a třetí padl na mostovku. Také byly odlity a na zábradlí osazeny repliky původních bronzových váz a jeden scházející věnec. Při poslední velké opravě

6 V. Durdík – S. Horák – M. Josef, Přestavba nábřeží pod Letnou a přesunutí kaple sv. Maří Magdaleny, *Architektura ČSR XIV*, 1955, s. 354–357. – *Nová Praha*, 1956, č. 1, s. 8.

7 Zdeněk Brabec, 65 let mostu Svatopluka Čecha a jeho současná rekonstrukce, *Silniční obzor XXV*, 1974, s. 38–41.

Hydry na povodních ohlavích pilířů od Ludvíka Wurzela. Foto: Václav Rybařík.

Z MAŠKOVY UMĚLECKÉ SLÉVÁRNY V KARLÍNĚ

Odlitek sousoší hyder v karlínské slévárně Václava Maška (Český svět 25.10.1907).

Odlitky soch Viktorie a světloňošky v karlínské slévárně Václava Maška (Český svět 31.7.1908).

Bronzové sochy ve válečném skladu na Manínách v roce 1945. Archiv hl. m. Prahy, sign. II 526a, II 1711.

Spodní reliéfně zdobená bronzová část sloupu.
Foto: Václav Rybařík.

v letech 2000–2001 byla vyměněna mostovka a nýtování železné konstrukce.

Totéž se týkalo bronzových ozdob už dříve. Za okupace byly v roce 1944 kvůli nebezpečí porušení z mostu sejmuty a odvezeny do skladu kovů na Maninách, kde byly uloženy venku, v nedůstojných podmínkách. Až na drobnosti se však zachovaly a po válce byly na most znovu instalovány. Od té doby byly několikrát opravovány, naposledy a důkladně v letech 2011–2014 pasířstvím Houska a Douda.⁸ V roce 2014 byly také opraveny mýtní domky podle projektu a dohledu sochaře Petra Vitvara.⁹

Přes veškerou péči ale most chřadne dál, a proto se v současné době chystá jeho další rozsáhlá rekonstrukce. Ta nepochybně prodlouží životnost tohoto jediného ocelového obloukového mostu v Praze, významné secesní technické památky. Podle mnohých nejkrásnějšího z pražských mostů vůbec.

Václav Rybařík

⁸ Ivan Houska, Restaurátorská zpráva, RZ 329, 2014. Uloženo v Národním památkovém ústavu, ÚOP Praha.

⁹ Petr Vitvar, Restaurátorská zpráva, RZ 329, 2014. Uloženo v Národním památkovém ústavu, ÚOP Praha.

Letenský konec mostu po úpravách z poloviny 50. let. Foto: U. Aktron, 2006.

MINULOST A SOUČASNOST PRAŽSKÉ USEDLosti KNEISLOVKA

Pražská usedlost Kneislovka s rozsáhlou zahradou dnes patří mezi nejlépe dochované svého druhu v Praze. Zásluhu na tom má rodinný svěřenský fond založený posledními majitelkami nemovitosti, který se zasloužil o restaurování zdejší barokní kaple a který se stará o postupné zvelebování dochovaných staveb i zahrady. Následující kolektivní článek nabízí čtenářstvu podrobný pohled do minulosti i na současný stav této vzácné památky. Po úvodním shrnujícím vstupu následuje přehled vlastníků usedlosti, dále studie o barokních dobách, kdy vznikla kaple a její výzdoba, a posléze popis restaurování kaple v letech 2021–2025. Na závěr je podrobněji představena historie areálu od roku 1857 až do současnosti.

Pohled ze strahovské pláně k usedlosti Kneislovka, dnes Atletická ulice 7, Praha 6-Břevnov čp. 2340, s výraznou obloukovou bránou. Foto: Zikmund Reach, kolem 1920.

Kneislovka, usedlost na hranici Břevnova a Smíchova

Na hraně křídové plošiny tvořící rovinu od Petřína až k Bílé Hoře se nachází skupina usedlostí, které se od východu jmenují Hybšmonka, Kneislovka a Spiritka. Jsou to staleté stavby, kdysi za branami Prahy, dnes na rozhraní katastrů Břevnova Smíchova. Navštívme nyní usedlost, která se jmenuje Kneislovka a je středem mezi svými sousedy. Nejstarší zprávu o usedlosti máme z konce 16. století, kdy císař Rudolf II. 13. května 1587 odpustil majiteli Mikuláši Skalskému z Dubu a na Slušticích daň z vína, vypěstovaného na usedlosti. Usedlost popisovaná jako vinice, se pak stala majetkem řady osob, které se střídají až do dnešních dnů. Celkem bylo napočítáno 40 vlastníků, o kterých víme.

Sama Kneislovka je dnes dům v Atletické ulici č. 9, na který navazuje soubor zahrad, bývalých

vinic a ovocných sadů. Vedle domu č. 9 se nachází větší budova tzv. Velká Kneislovka, ta je dnes samostatnou stavbou, která vznikla ve druhé polovině 19. století (snad 1875?) jako obytný dům pro pracovníky na statcích a v lomech v okolí. My se však vrátíme k tomu, co je dnes nazýváno Kneislovkou, tedy k malému domu s branou, kde byl vjezd do dvora, k velké zahradě na hraně pláně, kterou zdobí kaple sv. Jana Nepomuckého, pavilon a altán, vše navazující na zbytky formální úpravy se středovou, 100 metrů dlouhou cestou. V této zahradě se také nachází kopaná studna velkého profilu, hluboká 40 metrů, která dává dodnes dostatek vody. V malém dvoře u domu byly kdysi hospodářské stavby, u zahradní zdi i skleník. Na nižší terase zahrady se nachází kruhový výklenek pro umístění rostlin náročných na teplo a pak od východu až k západu dlouhý prostor bývalé vinnice s malou terasou o něco níže. Všechny terasy

Pohled od jihu k rozsáhlé svažité zahradě usedlosti Kneislovka, vlevo ji ohraničuje kaple, vpravo obytný dům a od jihu zděná ohradní zeď, podél níž vede pěší vycházková cesta. Foto: kolem 1925.

směřovaly k jihu, kde se nachází prudší svah, ve kterém byl kdysi malý lůmek, později proměněný ve vodní nádrž s cihlovou balustrádou a romantickou skálou z kamenů z křemitého pískovce a zlomků staveb, snad z opevnění Prahy. Poslední částí je pak sad, který je obklopen vysokou zdí a na jižní straně je prolomen malou brankou. Na východním a západním konci zdi jsou dodnes tesané mezníky, které pozemek vytyčovaly. V zahradách se nachází řada kamenných zlomků, které byly patrně přivezeny z bouraných hradeb. Lapidárium doplňují i zachovalé zbytky keramických a štukových ozdob z romantické úpravy zahrady.

Celý svah zahrad je otočen k jihu a má charakter suchého a osluněného místa, což ho kdysi určovalo k založení vinic. Podloží jsou sutě opuk a pískovců, které jsou smíšené se zvětralínou v podobě písčité hlíny. Vrstvy humusu nejsou velké a objevují se na místech, kde byly kdysi záhony nebo místa pro pěstování rostlin. Porost zahrad je různorodý, v horní zahradě jsou velké zeravy a jalovce a staré zimostrázy, které byly asi kdysi tvarované, na východní straně zahrady stojí mohutný dub značného stáří a u dvora rostou dvě letité moruše. Na západní straně zahrady je skupina borovic a modřínů, u branky u kaple stojí dvě lípy. Stromy doplňuje i dvojice starých trnovníků akátů a řada náletů v podobě javorů a bezů, které sledují i keře šeríků.

Průčelí kaple sv. Jana Nepomuckého v pohledu ze zahrady. Foto: Zimund Reach, kolem 1920.

*Barokní portál s vjezdem do usedlosti v současné době.
Foto: Václav Jandáček, 2022.*

Z ovocných stromů jsou v zahradě hrušně, jabloně drobné peckoviny a lísky, zajímavostí jsou dvě letité kdoule. V zahradě je i několik ořešáků, vesměs semenáčů. Nižší rovina zahrady pak hostí skupinu cca 50 růží, soubor pivoňek, denivky a řadu cibulovin a sasanek, tyto rostliny doprovází drobné ovoce, jako jsou rybízky a angrešty.

Zahrady a usedlost prodělaly řadu změn a úprav jak stavebních, tak i v plochách zahrad. Nejvýraznější je asi úprava z roku 1724, kdy Zdeněk Jiří Chřepický z Modlíškovic (12. 3. 1677 – 16. 5. 1755) vystavěl kapli sv. Jana Nepomuckého a upravil zahradu jako místo pro rozjímání. Tato doba netrvala však dlouho a usedlost v roce 1734 přešla

do rukou dalších vlastníků (Jan Matyáš Hollan, Johann Andreas Kneisl). V době, kdy vlastnil usedlost Augustin von Kneisl, byl dům upravován po požáru (1778). V 19. století máme doloženy i další úpravy zahrad v romantickém duchu, kdy byly zřízeny altány, vodní nádrž a tvarování záhonů v horní zahradě. Poslední stavební úpravou byla oprava pavilonu a okolí kaple koncem třicátých let 20. století. V současné době je areál zahrad a staveb v zahradách spravován Svěřenským fondem pro zachování staveb a zahrad na bývalé viniční usedlosti Kneislovka, který byl zřízen v roce 2018 posledními majitelkami a je rodinným fondem.

Václav Jandáček

HOSPODÁŘSKÉ ZÁZEMÍ, LETNÍ SÍDLO I INVESTICE.

VYUŽITÍ USEDLosti KNEISLOVKA A JEJÍ MAJITELÉ V 16. AŽ 19. STOLETÍ

Doposud nebyla zpracována ani hrubá historie usedlosti zvané Kneislovka, a tak je cílem této studie zmapovat alespoň částečně její příběh napříč několika staletími. Při výzkumu dějin lokalit i jednotlivých památek lze postupovat mnoha způsoby, nahlížet je z různých perspektiv – a klást si související badatelské otázky. Já se omezil pouze na tři, a to: jak se měnil co do formy i rozsahu areál nynější usedlosti, kdo byli majitelé, respektive z jakých společenských vrstev pocházeli, a zejména, za jakým účelem si tuto usedlost pořizovali, případně jakou roli později v jejich majetkovém portfoliu plnila. Všechny zmíněné otázky se pochopitelně vzájemně prolínají a každý nový pramenný objev, každá další indicie představuje střípek do mozaiky poskytující stále zřetelnější obraz o historii tohoto jedinečného areálu. Jak se ukázalo, příběh Kneislovky je velmi bohatý a nejstarší zmínky o ní sahají až do rudolfinské éry.

Nejstarší zatím nalezený záznam o vinici známé dnes jako Kneislovka. Archiv hl. m. Prahy, fond Sbirka úředních knih a rukopisů, sign. 2020, f. 43.

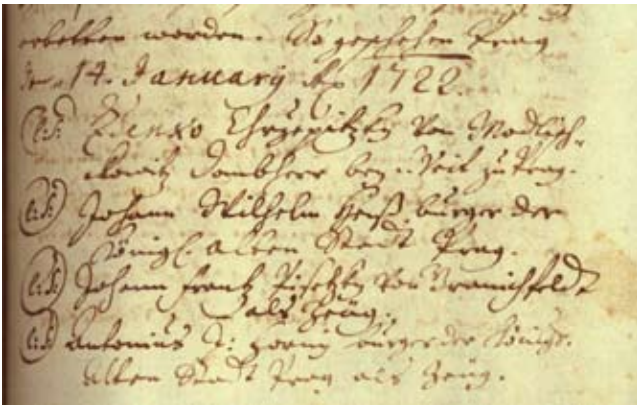
Vinice „na Bílých Horách“

Zatím nejstarší nalezenou zmínku o vinici zvané později Kneislovka máme z rukopisu uloženém v Archivu hl. m. Prahy pod signaturou 2020. Jedná se o trhovou knihu č. 19 a informuje nás o rozhodnutí císaře Rudolfa II. z 13. května 1587, jímž zbavil tehdejšího majitele této vinice „na Bílých Horách nad Koštří ležící“ povinnosti odvádět mu vinný perkrecht, tedy povinný plat založený na viničním právu krále. Díky tomuto záznamu víme, že tehdy vinici vlastnil rytíř Mikuláš Skalský z Dubu a na Slušticích. Jednalo se o příslušníka nižší šlechty a v Českém království zastával významné úřady – mimo jiné písaře komorního soudu, místosudího nebo královského prokurátora. Vlastnil několik tvrzí, ves Křenice a také část Běchovic. Zemřel v roce

1588 a majetky, včetně vinice „na Bílých Horách“, zdědili jeho potomci. Další výzkum pramenů by prozradil více o této rodině, stejně jako o historii vinice v časech přelomu 16. a 17. století.

Ještě před stavovským povstáním vinici vlastnilo několik měšťanských rodin, jejichž poslušnost, patrně i s ohledem na následně probíhající dlouholetou válku, není zcela přehledná. Počátkem čtyřicátých let 17. století získal tyto reality kupec a voják Mikuláš Grulois, který se za obranu Prahy dočkal nobilitace. Po něm pak získali vinici Hammerové ze Schrotzburku, urození majitelé domu na Starém Městě.

Dalším záchytným bodem jsou pro nás až osmdesátá léta 17. století, kdy vinici vlastnil Eliáš Karl Schwartz von Schwartzenfeld, který ji prodal Janu Václavu Konopovi. Víc zpráv máme z roku 1702.

Závěrečná pasáž záznamu o koupi vinice rytířem Chřepickým z Modlíškovic. Archiv hl. m. Prahy, fond Sbirka úředník knih a rukopisů, sign. 2026, f. 469.

Dne 19. září tohoto roku prodali manželé Jan Václav a Kateřina Konopovi vinici Sebastíanu Langovi a jeho manželce Barboře Josefě. Ta byla rozená ze Schwarzenfeldu a je pravděpodobné, že se jednalo o dceru zmíněného Eliáše Karla. Cena byla stanovena na 1 350 zl. a ze zápisu zjišťujeme, že součástí vinice byl také blíž nespécifikovaný mobiliář, dále budova patrně hospodářského rázu a vinařský lis.¹ Sebastian Lang byl v této době koncipistou královské místodržitelství kanceláře.

Langovi vlastnili nemovitost téměř dvě desetiletí a znovu byla prodána až 23. března 1720. Díky dochovanému záznamu víme, že v té době již byla Barbora Josefa vdovou. Novým majitelem se na základě licitace stal výběrčí mýta a staroměstský měšťan pan Johann Heiss, zaplatil 1 300 zl.² Tehdy byla nemovitost popsána jako vinice ležící za Červenou branou (Rothen Thor) a její součástí byla i ovocná zahrada.

Tuto vinici, rozšířenou o druhou ovocnou zahradu, koupil od Heisse 14. ledna 1722 za 1 500 zl. Zdeněk Jiří Chřepický z Modlíškovic, uznávaný představitel katolické církve a příslušník jihočeského šlechtického rodu. Podle gruntovního záznamu měl za sebou bakalářská studia teologie, byl kanovníkem u sv. Víta a děkanem kolegiálního kostela sv. Apolináře. Později to dotáhl na probošta metropolitní kapituly a duchovní kariéru, na čas přerušenu pro neloajální chování vůči královně Marii Terezií při francouzsko-bavorské okupaci, nakonec v září 1743 završil hodností pražského světícího biskupa. Patřil také k předním ctitelům sv. Jana Nepomuckého, jehož životu věnoval jedno ze svých literárních děl. Zajímavá je i skutečnost, že jeho sestra Antonie se stala druhou manželkou věhlasného architekta a stavitele Jana Blažeje Santiniho-Aichela, což vede k úvahám, zda ba

stavbě kaple sv. Jana Nepomuckého, která je součástí areálu usedlosti Kneislovka, nemohl mít tento barokní mistr nějaký podíl. Právě za Chřepického totiž byla zbudována, jak dokládá nástěnný nápis přímo v kapli.

Zdeněk Jiří Chřepický z Modlíškovic zemřel 16. května 1755, ale vinici prodal mnohem dřív, už dne 7. července 1734. Novým majitelem se stal jeho kolega, rovněž kanovník svatovítské kapituly a teolog a právník Jan Matyáš Hollan. Cena 1 500 zl. pro nás může být vcelku zřejmým vodítkem, že za časů Chřepického vinice neprošla nijak zásadní stavební úpravou, která by se jinak do ceny zcela určitě promítla.

Usedlost Kneislovka

Dne 12. července 1745 byla vinice prodána Johannu Andreasovi Kneislovi za cenu 1 000 zl. rýnských. Snížení hodnoty vinice lze interpretovat jako následek poškození, které utrhla během první etapy válek o rakouské dědictví, zejména při několikerém obléhání Prahy zahraničními i domácími vojsky. Rovněž Kneisl byl duchovním, získal doktorát z teologie a byl i kanovníkem metropolitní kapituly. Právě po něm je usedlost pojmenována. A patrně je to právě on, kdo nechal barokní usedlost v areálu rozlehlé vinice vybudovat.

O tom svědčí i rozšiřování hospodářského areálu o další pozemky. Už v roce 1746 byly odkoupeny, opět od Jana Matyáše Hollana, za cenu 2 000 zl.³ Ty nicméně spadaly pod jinou jurisdikci než vinice, což později vedlo k nejasné úřední příslušnosti Kneislovky. Tak či onak, v pozdějších zápisech už není používáno označení nemovitosti pouze jako vinice (*Weingarten*), ale nově se objevuje jako usedlost, hospodářství (*Wirtschaft*).

Po smrti Johanna Andrese Kneisla roku 1763 získal dědictví Augustin von Kneissl, apelační rada. Usedlost i s pozemky pak 16. prosince 1777 prodal svému kolegovi, pražskému rodáku a apelačnímu radovi Johannu Aloisi Gayer von Ehrenberg (1737–1818).⁴ Tím se usedlost na dvě desetiletí stala majetkem této nobilitované měšťanské rodiny.

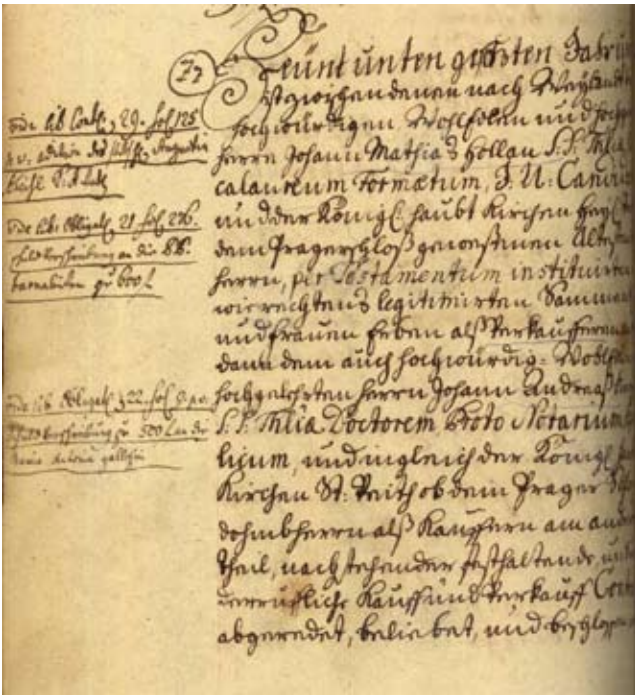
Otcem Johanna Aloise byl významný pražský lékař Antonín Franz Gayer, jenž se staral během válek v polovině 18. století o zraněné vojáky, za což byl Marií Terezií povýšen na šlechtice. Johann Alois vystudoval práva a následně se dal do služeb Habsburské monarchie. Setrval v nich přes půl století, za což v roce 1818 dosáhl povýšení do stavu svobodných pánů. Mimo jiné byl i dvorním radou při Nejvyšším soudním úřadu, což byla od tereziánské soudní reformy vrcholná instituce rakouské justice. Dodejme ještě, že jeho vnučkou byla operní

1 Archiv hl. m. Prahy (dále jen AMP), fond Sbirka úředník knih a rukopisů, sign. 2025, f. 524.

2 AMP, fond Sbirka úředník knih a rukopisů, sign. 2026, f. 410.

3 AMP, fond Sbirka úředník knih a rukopisů, sign. 5461, f. 169

4 AMP, fond Sbirka úředník knih a rukopisů, sign. 5493, f. 19.

Úvodní pasáž záznamu o koupi vinice Johannem Andreasem Kneislem. Archiv hl. m. Prahy, fond Sbirka úředníků knih a rukopisů, sign. 2027, f. 149.

pěvkyně Eleonora Ehrenbergová, slavná zejména pro svůj vysoký soprán, která zpívala i v roce 1866 při slavnostní premiéře Smetanovy *Prodané nevěsty* u příležitosti návštěvy císaře Františka Josefa I. v Praze.

Kneislovku v roce 1777 Johann Alois odkoupil za 3 000 zl., právě tehdy byla prvně označena jako usedlost za „Strahovskou branou“. Součástí hospodářství byly i chlévy s hovězím dobyt看em a dalším hospodářským zvířectvem. Spolu s usedlostí odkoupil Ehrenberg od Kneisla i okolní pozemky spadající pod schwarzenberské panství Jinonice. Podle všeho pak právě za Johanna Aloise Gayera došlo k dalšímu rozšiřování areálu a k přikupování souvisejících polností. Na druhou stranu lze jen obtížně porovnávat vývoj hodnoty nemovitosti, neboť kvůli velké inflaci, zejména s ohledem na válku a tištění nekrytých bankocetlí, už pro nás komparace cen nemovitosti není směrodatná.

Rozlehlou usedlost prodali manželé Johann a Eleonora Gayerovi dne 1. ledna 1799 za 18 500 zl. manželům Martinu a Rosině Vlčkovým. Sestávala ze dvou částí. Základ té první tvořil hospodářský dvůr s tehdejšími číslem 82 a k němu přidružené pozemky. Pod číslem 83 pak byla zaznamenaná původní viniční usedlost se všemi budovami a s dalšími pozemky, spadajícími pod různé jurisdikce.⁵

Od této doby se majitelé usedlosti poměrně často střídají. Je dost možné, že v čase válek se motivací

pro koupi usedlosti stalo víc uložení finančních přebytků v nejisté době než zájem o aktivní rozvoj hospodaření, případně její využití jako letního sídla.

Od manželů Vlčkových koupil usedlost 7. září 1802 rytmistr Johann Michael Vejvoda von Strohmberg. V tomto záznamu se prvně objevuje označení „Kneislovka“. A podle tohoto pramene součástí areálu byly jak hospodářské, tak obytné budovy.⁶

Nedlouho poté, 30. října 1802, Strohmberg usedlost prodal Johaně Lietemerové roz. Hubatkové. V případě tohoto záznamu je vůbec poprvé zmíněna kaple coby součást areálu. Zahrada byla obehnaná zdí a vedle obytné budovy č. 83 se zde nacházely také další stavby, včetně budovy s malým a velkým vinařským lisem.⁷ Zmíněna je zahrada a polnosti. Podle některých indicií se zdá, že jinou část usedlosti, včetně rozlehlých polností, pak Strohmberg prodal manželům Františkovi a Regině Markusovým, čímž tehdy došlo k rozdělení dříve rozlehlého hospodářského areálu. Tato část někdejší Kneislovky byla bez kaple, a tak je možné, že zmínka o ní měla sloužit právě pro odlišení obou částí.⁸ Od nich později tento rozlohou větší díl odkoupil v březnu 1804 František Josef hrabě Vrtba za 13 000 zl. Tehdy k areálu patřilo víc jak 18 strychů polností, a i tato část bývala označována za Kneislovku, což dnes způsobuje badatelské komplikace.

Ještě předtím došlo opět k odprodeji „Kneislovky s kaplí“ a to 25. října 1803 manželům Josefu a Josefě Regensburgerovým za cenu 4 000 zl., od kterých ji odkoupili už 15. října 1807 za 6 000 zl. manželé František a Marie Redelhammerovi. Podle tohoto záznamu 4 000 zl. stála obytná budova č. 45 (přečíslováno), s dvorem, kaplí a dvěma zahradami pro kuchyni spolu s pozemky vinice. Dále 500 zl. byla hodnota pozemků spadajících pod svatojiřskou jurisdikci. A zbývajících 1 500 zl. byla cena dvou vinařských lisů.⁹

Další kolo poměrně rychlých prodejů přichází koncem napoleonských válek a krátce po nich. Mezi majiteli se postupně vystřídali František Nothas (16. července 1814, cena 8 000 zl.),¹⁰ Josef a Josefa Urlichovi (23. října 1817, cena 7 700 zl.)¹¹ a poté Doubravovi (7. května 1819, cena 7 500 zl.).¹² Vdova po Vojtěchu Doubravovi, provdaná Davidková, pak Kneislovku 20. září 1828 odprodala Tereze Zdenekové,¹³ od které ji 14. října 1830 získali bratři

6 AMP, fond Sbirka úředníků knih a rukopisů, sign. 5495, f. 394.

7 Ibidem, f. 415.

8 Ibidem, f. 429.

9 AMP, fond Sbirka úředníků knih a rukopisů, sign. 5496, f. 196.

10 AMP, fond Sbirka úředníků knih a rukopisů, sign. 5497, f. 87.

11 AMP, fond Sbirka úředníků knih a rukopisů, sign. 5497, f. 87.

12 Ibidem, f. 345.

13 AMP, fond Sbirka úředníků knih a rukopisů, sign. 5498, f. 327.

5 AMP, fond Sbirka úředníků knih a rukopisů, sign. 5495, f. 334.

Andreas a Kajetán Stadlerovi.¹⁴ Mezitím došlo opět k přečíslování, a tak se tehdy usedlost nacházela pod označením č. 111 a posléze č. 114. Typické pro toto období je vysoké zadlužení usedlosti, což odpovídá i investičnímu charakteru většiny kontraktů. Nemovitost sloužila jako zástava pro ručení v rámci úvěrové politiky.

Stadlerovi prodali Kneislovku po dvou letech, 15. října 1832, a novým majitelem se na pouhé tři dny stal František Svatojánský, od kterého nemovitost 18. října 1832 získala Marie Barthová.¹⁵ Je možné, že se jedná o příbuznou známého stavitele Josefa Bartha, který byl v roce 1849 zvolen smíchovským starostou. Verifikovat by tuto možnost mohl další archivní výzkum. Každopádně Barthová byla majitelkou usedlosti až do 31. ledna 1837, kdy se jejím novým majitelem stal Johann Rauch, další významný duchovní spojený s historií Kneislovky. Podle gruntovního záznamu byl prelátem metropolitní kapituly a měl na starosti i dohled nad národním školstvím.¹⁶ O jeho pozemkovém vlastnictví v okolí usedlosti nás podrobně zpravují spisy stabilního katastru. Díky této iniciativě státu máme také velmi věrné mapové zachycení Kneislovky z Rauchových časů, z počátku čtyřicátých let 19. století. Patrná je hlavní obytná a hospodářská budova, kaple i stavba sloužící kdysi pro vinařské lisy, přestože v této době již vinohrad není vizualizován.

Rauch vlastnil usedlost do 10. července 1841, poté byli na čas majiteli Kajetán a Josefa Hutzelmanovi, ale už 23. května 1842 hospodářství odprodali Johanu Raabovi.¹⁷ Ani jedna z těchto osob se nijak výrazně nezapsala do celostátní, ani pražské historie, a tak o nich nemáme žádné bližší informace. Ani Raab nemovitosti tvořící souvislý areál na delší dobu nepodržel. A už 19. července 1843 je za 4 500 zl. konvenční měny přeprodal úředníkovi Rudolfovi Tachecimu.¹⁸

V následujícím roce Praha zažila první zaměstnanecké nepokoje moderního rázu, kdy proti některým majitelům továren protestovaly skupiny dělníků. Vše skončilo tragicky střelbou do lidí. Jednalo se o předzvěst nově nastupujících časů, ke kterým společnost přiblížil mílovým krokem revoluční rok 1848. Ještě předtím, 10. června 1845, prodal úředník kamerální správy Tachecí Kneislovku zemskému advokátovi Karlu Helmingerovi za cenu 7 650 zl. konvenční měny. Oproti předchozím záznamům se dozvídáme, že se v kapli sloužily pravidelné pobožnosti, o čemž svědčí také

Erb Johana Aloise Gayera von Ehrenberg.

„mešní roucha“, jež byla součástí vybavení. Nově je v areálu zmíněn skleník, oproti tomu po vinohradu a vinařských lisech už není ani památky.¹⁹

Nedlouho poté započaly přípravy k sňatku aristokrata Františka Antonína II. z Thun-Hohensteinu s Marií Magdalenou Königovou, dcerou kaprála z hradčanské posádky. Sňatek se uskutečnil v srpnu 1846 a vzešlo z něho šest potomků. Mezalianční sňatek znamenal pro tehdy šestatřicetiletého šlechtice zbavení rodových nástupnických práv. Tento milovník umění oddaný pomoci chudým se zapojil do stavovské politiky ještě v předběřnové době a v rámci revoluce roku 1848 zasedl například v Národní výboru v Praze. Byl také velitelem pražské Národní gardy. Po obnově parlamentarismu se na počátku šedesátých let k politice vrátil, a to v barvách federalistické konzervativní strany. Aktivní byl i v mezičase padesátých let, kdy se dal do služeb rezortu školství. Vedle pražského paláce získal jako své další sídlo usedlost Kneislovku, kterou od Helmingera zakoupil dne 8. března 1850 za cenu 4 000 zl.²⁰

14 Ibidem, f. 353.

15 AMP, fond Sbirka úředník knih a rukopisů, sign. 5499, f. 21 a 44.

16 AMP, fond Sbirka úředník knih a rukopisů, sign. 5499, f. 172.

17 AMP, fond Sbirka úředník knih a rukopisů, sign. 5499, f. 414 a 416.

18 AMP, fond Sbirka úředník knih a rukopisů, sign. 5500, f. 101.

19 AMP, fond Sbirka úředník knih a rukopisů, sign. 5500, f. 223.

20 AMP, fond Sbirka úředník knih a rukopisů, sign. 5501, f. 185.

Podobizna operní pěvkyně Eleonory Ehrenbergové.

Zachycení Kneislovky na indikační skice stabilního katastru.

Závěrem

Náš výzkum prokázal dynamické proměny usedlosti v téměř třísetletém vývoji. Z menší vinice se postupem času stal rozsáhlý areál s ovocným sadem, zahradami a polnostmi, ke kterému přibýlo i několik hospodářských, a později také obytných nebo sakrálních staveb. Tyto proměny odrážely i majetkové strategie a osobní preference vlastníků, se kterými se měnila také funkce usedlosti. Někdejší vinice se proměnila v diferencované hospodářské zázemí, a dokonce i v odpočinkové sídlo s reprezentativní barokní kaplí. V určité době ale byla její funkce redukována na pouhé uložení finančních prostředků. Pestrost využití koresponduje s rozličným původem a profesním zaměřením majitelů, mezi nimiž máme doloženy mimo jiné pražské měšťany a řemeslníky, ale i významné představitele duchovního stavu, nižší i vyšší šlechty, stejně jako přední aristokraty.

S Františkem Antonínem II. a rodem Thun-Hohenstein vstoupila usedlost do převratné éry. Byla zrušena patrimoniální správa (už 1849) a vznikly nové samosprávné úřady. Ale změnila se také organizace a podoba státní správy. Někdejší jurisdikce zanikly a změny majitelů realit se začaly zapisovat do nově založených pozemkových knih. Po obnově voleb a parlamentní činnosti počátkem šedesátých let 19. století a v souvislosti s gradující industriální revolucí došlo k nebývalé proměně kulturní, ale i materiální roviny života tehdejších obyvatel. A společně s těmito překotnými změnami se začala také další etapa historie námi sledované usedlosti.

Pavel Fabini

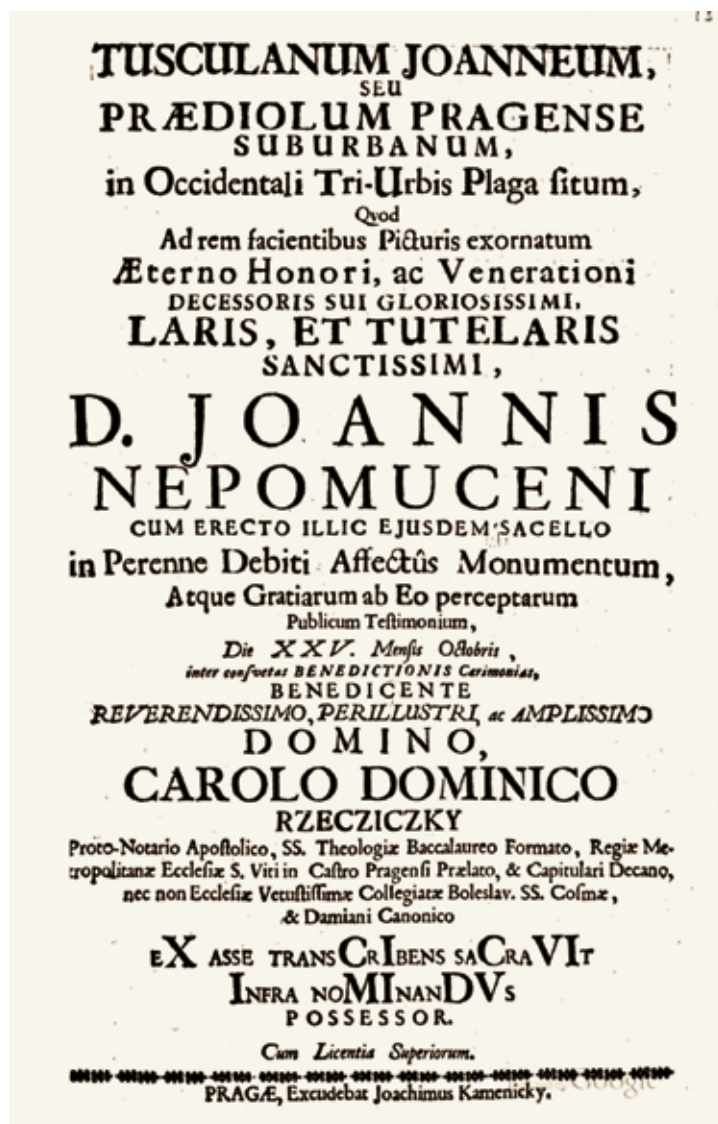

František Antonín II. Thun-Hohenstein.

IDEOVÝ KONCEPT A BAROKNÍ DOBA KAPLE SV. JANA NEPOMUCKÉHO NA PRAŽSKÉ USEDLosti KNEISLOVKA

„SVATOJANSKÉ TUSCULANEUM čili příměstský stateček Pražský na západ od pražského trojměstí umístěný, jenž vyzdobený slušnými obrazy k věčně účtě a poctě svého přeslavného předchůdce ochránce a dobrodince přesvatého / svatého JANA NEPOMUCKÉHO“.

Dobový ikonografický program z roku 1724 (originál v latině Tusculum Ioanneum)

Titulní list spisu Tusculum Ioanneum.

Jak dokládá nově objevený ikonografický program kaple, plánoval její objednavatel tuto stavbu jako oslavu Jana Nepomuckého, který byl v té době již blahorečen a u kterého se právě v roce 1724 předpokládalo, že bude brzy i svatořečen. Zdeněk Jiří Chřepický, který kapli nechal vybudovat v roce 1724, byl velkým ctitelem tohoto světce. Pocházel ze šlechtického rodu Chřepických z Modlíškovice a byl kanovníkem u sv. Víta v Praze, kde později nechal opatřit hrob sv. Jana Nepomuckého balustrádou se sochami ctností. Usedlost Kneislovka nese jméno po pozdějším majiteli Andreasi Kneislovi, ale

byl to právě Zdeněk Jiří Chřepický, kdo ji mezi lety 1722–1734 zveleboval.

Můžeme předpokládat, že ikonografický program *Svatojanské Tusculum* psal sám Chřepický jako objednavatel kaple. Jako teolog měl široký rozhled v nábožensky orientované literatuře a v textu odkazuje na další symbolické a biblické souvislosti a analogie. V samotné výzdobě kaple, která s textem ikonografického programu úzce souvisí, najdeme přímé citace z Bible. Ikonografický program ukazuje na nástěnných malbách ctnostný život světce, který se nebál pro své přesvědčení

položít život. Ve výmalbě kaple je pak ústřední důraz kladen na jeho posmrtné oslavení v nebi, a to prostřednictvím velmi raritní ikonografie. Vše je rozvrženo na malé ploše kaple, svou kompaktností a využitím prostoru však působí malby uceleným až impozantním dojmem.

Kaple v zahradě a jejich architektonický koncept

U této kaple i nedochovaného architektonického konceptu zahrady se nezapře inspirace Římem. Už sama stavba je inspirovaná římskou sakrální architekturou, například řešení půdorysu odkazuje v některých prvcích na Francesca Borrominiho a jeho kostelík San Carlo alle Quattro Fontane. Stojí také za povšimnutí, že Chřepického sestra Antonia byla druhou manželkou věhlasného stavitele Jana Blažeje Santiniho-Aichla (sňatek proběhl pravděpodobně roku 1720). Santini spolupracoval s Chřepickým na zakázkách pro svatovítskou kapitolu, dalo by se proto uvažovat, že se Santini mohl nějakým způsobem podílet i na této drobné sakrální stavbě v rámci švagrovy usedlosti. Podobné architektonické vyznění jako tato stavba na Kneislovce má kaple sv. Jana Nepomuckého při klášteře sv. Jiří na Pražském hradě, která je dnes připisována Santiniho žákovi Filipu Spannbruckerovi.

Kaple byla součástí až teatrální kompozice celé zahrady skrze promyšlenou zahradní architekturu, jak udává ikonografický program: „*Místo samotné se skládá ze čtyř částí: z polnosti, vinice, sadu a zahrady a kaplička je umístěna na konci zahrady.*“ To zřejmě proto, aby návštěvník prošel všemi čtyřmi částmi, které byly spojeny se znaky sv. Jana Nepomuckého, jak jsou vymalovány také cvikly v kapli. Zahrada měla skýtat náměty k přemýšlení a byla okrášlena grottami, zahradními doplňky a jinými prvky.

Vyobrazení života sv. Jana Nepomuckého v kapli

Jak napovídá text ikonografického programu, pravděpodobně stávaly na venkovní zdi po levé a pravé straně kaple nedochované malby, a to vpravo vyobrazení *Svatý Jan v samotě* a vlevo na zdi pak *Svatý Jan, dostává nebeskou útěchu*. Nad vchodem do kaple je znázorněno umučení a vhození světce do Vltavy. Je zde zajímavá ikonografie plamenného těla světce a biblický odkaz v programu „*ani mnohé vody nedokázaly uhasit*“. Je to aluze na umučení sv. Jana a jeho následné oslavení v nebi.

Dodnes dochovaná freska *Oslavení sv. Jana Nepomuckého* neboli *Apoteóza sv. Jana Nepomuckého* v klenbě kaple navazuje na ostatní výzdobu a je po všech stránkách jejím vyvrcholením. Nárožní

cvikly této apoteózy jsou doplněny o symbolická zpodobnění světcových ctností. Tato čtveřice námětů souvisí rovněž se čtyřmi ročními obdobími a čtverým rozdělením místa usedlosti: „*zahrnujíc zahradu, vinici, polnosti a sad, znázorňuje příhodně na čtyřech stěnách kapličky náš svatý Jan vymalován pomocí čtvera symbolů – květů, klasů, hroznů a palmy*“.

Součástí všech čtyř symbolických maleb jsou monochromně, v rumělkové barvě pojatí putti s korunkami, doprovázení okrově vyvedenými zdobnými rozvilinami. Domnívám se, že by jednotlivé výjevy mohly vycházet námětem z emblematického spisu *Amorum emblemata* od Otto Vaena. První jarní emblém ukazuje puttiho, jak zalévá lilii a s nápisem v latině „*vydává příjemnou vůni*“. Je zde i odkaz na sv. Jana Nepomuckého, který se dle legendy narodil v údolí Zelenohorském, v měsíci Májí. Další vyobrazení zachycuje léto, neboli puttiho, jak mlátí obilí s nápisem „*trýzněním důstojnosti došel*“. Tento námět odkazuje na mučednictví sv. Jana Nepomuckého. Třetí, podzimní cvikl ukazuje puttiho jak lisuje vinné hrozny v lisu. Je doprovázen nápisem „*více pochopil, když sevřen byl*“ a zdoben rozvilinami z vinných hroznů. Poslední, zimní cvikl znázorňuje puttiho, který se drží palmy s plody, na jejíž stromové koruně je položen kříž mučednictví. Nápis nese text „*tam ponese věčný plod*“. V zimě dozrávaly plody datlí, proto byl symbol vybrán právě k tomuto ročnímu období.

Nejvýznamnějším výjevem výzdoby je již zmíněná, dodnes dochovaná nástropní freska s námětem *Oslavení sv. Jana Nepomuckého*. Světec je v rámci ikonografického programu přirovnáván k starozákonnímu proroku Eliášovi, a proto je zde vyobrazen v ohnivém voze se čtyřspřežím, jak žehná křížem. Obklopují ho putti nesoucí nepomucenské symboly: lilii, mučednickou palmu a biskupskou mitru a berli. Malíře mohla inspirovat grafická předloha v podobě ilustrací *Ovidiových proměn* od nizozemského grafika a malíře Hendrika Goltzia, který v rytině s námětem *Phaeton v ohnivém voze* užil velmi shodnou kompozici koňského spřežení nebo téměř totožně pojatou personifikaci Větru.

Jak uvádí Petra Zelenková, ikonografie Oslavení sv. Jana Nepomuckého se poprvé objevuje v grafickém listu pražského malíře Jana Jiřího Heinsche pro univerzitní tezi Karla Viléma Neumana z Neuberka z roku 1689. Na listu je Jan Nepomucký vyobrazen sedící v ohnivém voze taženém symboly čtyř evangelistů a Andělem slávy. Mimo chodem, dvě univerzitní teze obájl rovněž Zdeněk Chřepický – první z nich graficky ztvárnil Johann Daniel Herz, druhou pak Johann Andreas Pfeffel.

Spis *Tusculanea* popisuje mimo jiné nově odkryté původní iluzivní oltář. Malba iluzivního oltáře byla později částečně zabílena a nahrazena oltářním

obrazem sv. Jana Nepomuckého z konce 19. století od Severina Pfalze. Nově odkrytá nástěnná malba nám ukazuje raritní námět, kdy sv. Jan kárá krále Václava IV. na hostině za to, že nechal umučit kuchaře, který připálil kapouna. Blízké ztvárnění stejného ikonografického námětu pochází z životopisu světce od jezuity Bohuslava Balbína, v němž malíř a grafik Johann Andreas Pfeffel využil velmi podobného rozvržení plánu grafiky. Malíř Václav Vavřínek Reiner použil později stejný námět v kostele sv. Jana Nepomuckého na Hradčanech.

Nad vchodem do kaple je znázorněno Janovo mučednictví s vedutou Prahy a latinským nápisem, který nesou dva andělé. V něm jsou shrnuty invokace se ctnostmi světce, a tedy ve zkratce i celý ikonografický program kaple: „*májovému kvítku, pšenici Kristově, sladkému hroznu Páně, plodnému stromu nebeského ráje, českému Eliáši, zrozenému v plamenech, mezi plameny z uln hvězdy vydobyvšímu svatému Janu Nepomuckému, přeslavnému mučedníku, proroku a divotvůrci sebe, všechen svůj majetek a především toto místo, dává zapsat, zasvěcuje a [po něm] pojmenovává, Zdeněk Chřepický z Modlíškovic, královského metropolitního kostela svatého Víta na hradě Pražském kanovník.*“

Kneislovska a Jánská studovna

Je důležité zmínit, že kaple na Kneislovce nebyla jedinou viniční kaplí věnovanou sv. Janu Nepomuckému v Praze. Jen o málo starší, dnes již zaniklá kaplička, se nalézala na místě zvaném Na Větrově blízko kostela sv. Apolináře. Tuto kapli *Ukřižování a sv. Jana Nepomuckého* nechal na své vinici zbudovat mecenáš, staroměstský měšťan a radní Marco Bernardo Joannelli. Kaple sice už nestojí, dochoval se ale její ikonografický program vytištěný v roce 1721, kdy byla dokončena. Text nese název *Musaeum Joanneum in Vinea Joannelliana venerationi publicae*, neboli Jánská studovna, neboť v těchto místech se údajně nacházela teologická škola pro adepty kněžství, kde se podle legendy učil také Jan z Nepomuku. Stavebník kaple Marco Joannelli vnímal s Janem Nepomuckým spojení skrze své příjmení, jež znamenalo Johánek, malý Jan.

Uvnitř kaple byl na oltáři vyobrazen námět Krista přibitého na kříži jako na viničním lisu. Kristus zde tedy byl v symbolu Hroznů a kolem něj byli vyobrazeni andělé s nástroji jeho umučení. Eucharistická ikonografie Krista umučeného s odkazem na vinný hrozen v tomto případě také

Portrét Zdenka Chřepického z Modlíškovic zakladatele kaple, ze skicářů kanovníka Sporcka uložených ve Strahovské knihovně.

odkazovala na vinici Joannellianu, kde se drobná kaple nalézala. V pravé části kaple se pak nacházelo vyobrazení Jana Nepomuckého jako studenta uprostřed knih, globů a další studijní výbavy – světce z nebe ozařoval Duch Moudrosti a andělek jej věnoval doktorským věncem. V pozadí se tyčil blízký chrám sv. Apolináře.

Obě nepomucenské kaple se mohly vzájemně doplňovat. *Tusculum Joanneum* a *Musaeum Joanneum* – jedna svatyně jako odkaz na antické místo filozofických rozprav a také útočiště před ruchem velkoměsta, druhá jako symbol svatojánské studovny.

Alice Bartůšková

RESTAUROVÁNÍ NÁSTĚNNÝCH MALEB V KAPLI SV. JANA NEPOMUCKÉHO NA KNEISLOVCE

Málo známé, ale umělecky velmi zajímavé nástěnné malby v interiéru barokní kaple usedlosti na Kneislovce prošly v posledních letech restaurováním. Soubor maleb oslavujících sv. Jana Nepomuckého vznikl v roce 1724, tedy ještě před jeho svatořečením. Autor maleb není doposud znám, zadavatelem a patrně i konceptorem výzdoby byl Zdeněk Chřepičský z Modlíškovice, tehdejší vlastník usedlosti.

Největší figurální nástěnná malba se nachází na oválné klenbě kaple s výjevem *Oslavení sv. Jana Nepomuckého*. Ta je od prostoru lodi kaple oddělena profilovanou štukovou korunní římsou. Pod ní, ve čtyřech rohových cviklech nad pilastry s iluzivním červenohnědým mramorováním, se nacházejí čtyři oválné figurální medailony s putti, dekorativními florálními rámy a nápisovými páskami, poukazující na život sv. Jana Nepomuckého a na čtvero ročních období.

V oltářní nice nad menzou dnes můžeme obdivovat nástěnnou malbu s netradičním námětem *Sv. Jan Nepomucký na hostině u krále Václava IV.* v iluzivním obdélném rámu, který nesou dva andělé. Malba byla zakryta oltářním obrazem z 19. století a částečně zamalována bílými nátěry a znovu nalezena v roce 2022 při snesení oltářního obrazu z niky. Restaurátorský sondážní průzkum prokázal pokračování malby v celém rozsahu oltářní niky a malba byla v roce 2023 odkryta a zrestaurována.

Na východní stěně nad vstupem do kaple se nachází další, lunetová malba, která vyobrazuje vedutu Prahy s tělem Jana Nepomuckého v plamenech a vodách Vltavy. Pod tímto výjevem se nachází dedikační latinský nápis namalovaný na pergamenu, který drží dva andělci.

Ihned při prvotním průzkumu maleb v kapli v roce 2021 bylo jasné, že prvním a nejdůležitějším úkolem je zachránit nástropní malbu v oválné kupoli s výjevem *Oslavení neboli Apoteóza sv. Jana Nepomuckého*. Tato nástropní malba byla v havarijním stavu kvůli předchozímu dlouhodobému zatékání do klenby kaple. Vlastník kaple tento problém vyřešil opravou střechy a sanktusníku v předchozím roce a do kaple již naštěstí nezatékalo. Proto mohlo být zahájeno restaurování maleb v interiéru, které proběhlo postupně v několika etapách. V roce 2021–2022 byla obnovena nástropní malba v klenbě a přilehlá štuková korunní římsa. V roce 2023 proběhl odkryv a restaurování malby v oltářní nice a čtyř maleb ve cviklech nad pilastry. Nakonec byla v roce 2025 zrestaurována nástěnná malba s dedikačním nápisem na východní stěně nad vstupem.

Jako restaurátorka nástěnných maleb jsem měla možnost tuto jedinečnou barokní malířskou výzdobu v kapli podrobně poznat a pomoci za-

chránit. Původní barokní výmalba interiéru kaple byla v průběhu doby upravována. Největší změny nastaly v 19. století. Malbu v oltářní nice zčásti zakryly novější nátěry i dřevěný oltář a oltářní obraz.²¹ Interiér kaple doplnila dvojice kamenných soch ve výklencích na pilastrech vedle oltářní niky. Celý interiér včetně zděné oltářní menzy s barokní výzdobou, mramorovanými pilastry a korunní římsou nad nimi byl nejspíše v 19. století nebo počátkem 20. století přemalován. Římsa získala světle modrý nátěr s okrovo-žlutým olinkováním, jež zakrylo původní barokní červenou barevnost, stěny byly vyběleny. Čtyři oválné figurální výjevy ve cviklech nad pilastry byly neodborně opraveny a lokálně přemalovány. Okraje oltářní niky byly natřeny světle modrou barvou. Také okolí a okraje malby s dedikačním nápisem bylo obtaženo a částečně přemalováno bílými nátěry. Ve třicátých letech 20. století byla do kaple zavedena elektřina protínající mramorovaný pilastr u vstupu. Jedinou částí barokní malířské výzdoby, které se úpravy a opravy interiéru v minulosti nedotkly, je oválná nástropní malba na klenbě kaple. Tato největší malba v kapli o ploše zhruba 16 m², však byla bohužel kvůli zmíněné vlhkosti ze všech nástěnných maleb poškozena nejvíce a v době restaurátorského zásahu se nacházela v kritickém stavu.

Restaurování nástropní malby Apoteóza sv. Jana Nepomuckého

Nástropní malba v klenbě nad kaplí zachycuje sv. Jana Nepomuckého oděného v tradičním kněžském kanovníckém oděvu s biretem na hlavě, jak je vezen ohnivým čtyřspřežím do nebes. V pravé ruce pozvedá krucifix, okolí výjevu je doplněno andílky se světcovými atributy (mitra, berla, vavřínový věnec, lilie, aj.), dvojicemi andílčích hlaviček a oblaky.

Tato ústřední malba celé výzdoby se nacházela v kritickém stavu. Dlouhodobé zatékání vody do klenby spolu s mrazovými cykly způsobily rozsáhlé škody. Došlo k uvolnění a postupnému odpadávání malby i zdegradované omítkové vrstvy *intonaca*, místy až na spodní jádrovou omítku. Část o ploše asi 2,5 m² ve středové a severní části nepravidelně odpadala a byla nenávratně ztracena. Malba

²¹ Oltářní obraz od Severina Pfalze z roku 1832 zobrazuje klečícího sv. Jana Nepomuckého při devoci.

Celkový pohled na klenbu kaple sv. Jana Nepomuckého s nástropní malbou s výjevem Oslavení sv. Jana Nepomuckého. Stav po restaurování.

a její fragmenty v blízkosti této velké ztráty byly velmi poškozeny. Barevná vrstva s *intonacem* byla puchýřovitě vyboulená s podpovrchovými dutinami uvnitř, při okrajích defektu často střechovitě zvedlá či naopak volně visící dolů. Omítkové vrstvy byly uvolněné, nesoudržné a zdegradované. Předchozí zatékání způsobilo barevné změny (ztmavnutí), splavení pigmentů, jejich opadávání, sprašování a migraci solí. Hrozilo další odpadávání omítkových vrstev i malby. Mimo místa s výše popsaným rozsáhlým poškozením, byla malba s omítkovými vrstvami na klenbě soudržná a bez velkých prasklin a dutin. Povrch celé malby pokrýval prachový depozit a velké množství pavučin s živými pavouky. Barevná vrstva byla místy uvolněná a šupinovitě zvedlá či odpadaná až na podmalbu (zejména u inkarnátu andělů s atributy) nebo se sprašovala (okrové tóny). Sondážní průzkum štukové římsy pod centrální malbou potvrdil její původní červenou barevnost.

V rámci restaurátorského průzkumu byly z nástrovní malby odebrány dva vzorky (z hlavy koně, z šatu Jana Nepomuckého) a dále jeden z malby v jihozápadním cviklu. Vzhledem ke zjištění, že nástěnné malby jsou v odebraných vzorcích na povrchu sulfatizované, byly následně odebrány i dva vzorky omítkových vrstev z klenby pro stanovení obsahu vodorozpustných solí. Zjištěné množství solí ve vzorcích nebylo vysoké, a proto nebyl důvod k zákroku odsolování.

Neohrožené části nástrovní malby a římsa byly nejprve očištěny od pavučin s pavouky a prachových depozitů štětcem a vysavačem. Dočasné přelepení ohrožených částí malby japonským papírem nebo gázou zajistilo jejich ochranu pro další náročné kroky, avšak některá místa nebylo ani možné přelepit, protože byla příliš křehká a při dotyku odpadávala. Proto byla nejprve zpevněna podstříkáním vápennou nanosuspensí (CaLoSil E 25). Drobné šupiny uvolněné barevné vrstvy byly zajištěny podinjektováním řídkým Ledanem TA1.

Nesoudržná a zdegradovaná omítková vrstva bez malby ve středové části byla mechanicky ztenčena až na soudržnější vrstvu. Pod vrstvou odstraněné omítky se odhalila štětcová přípravná *sinopie* a kresba uhlem sloužící k rozvržení výjevu (ruka Jana Nepomuckého, krk koně). Hloubková strukturální konsolidace nesoudržných omítkových vrstev malby byla posílena podstříkáváním organokřemičitými zpevňovacími prostředky. Během technologické pauzy po této aplikaci byla mechanicky odkryta štuková profilovaná římsa do své původní červené barevnosti a zrestaurována.

Následovalo náročné přichycení uvolněných omítkových vrstev s malbou k podkladu (obtmelení ker, injektáž Akrylkleber 368 HV a Ledan TA1), v případě puchýřovitě vyboulení vyrovnání při-

tlakem do původní roviny a vyinjektování všech dutin v malbě. Po tomto kroku byla rovina malby již bez výdutí a puchýřů a mohla nastat lokální konsolidace barevných vrstev s uvolněnou a sprašující se vrstvou a dočištění barevné vrstvy suchou i mokrou cestou. Pro tmelení defektů byl použit vápenný tmel o různé hrubosti, s přídavkem přírodního hydraulického vápna.

Posledním krokem byla retuš barevné vrstvy a rekonstrukce chybějící malby v centrální části výjevu (minerální práškové pigmenty, akrylátová disperze). Vyretušována byla nejprve červená štuková římsa a drobnější defekty a tmely na nástrovní malbě. Až po tomto scelení okolí bylo přistoupeno k rekonstrukci v centrální části především z důvodu posílení celkové ucelenosti tohoto ústředního výjevu v kapli. Jako předloha rekonstrukce chybějící části malby posloužila dochovaná archivní černobílá fotografie nástrovní malby ze třicátých let 20. století a nalezená *sinopie*. Barevnost rekonstrukce byla převzata z okolní dochované malby a provedena ve světlejším odstínu pro její snadnější rozpoznatelnost. Na závěr byly nejvíce rušivé partie s odpadanou barevnou vrstvou na podmalbu barevně potlačeny a sceleny pigmenty pojenými velmi slabou disperzí nebo akvarelem.

Restaurování nástěnné malby v oltářní nice a dalších maleb v kapli

Kvůli jeho restaurování byl v roce 2022 sundán ze stěny oltářní obraz zavěšený nad zděnou menzou na západní straně v oltářní nice. Obraz zakrýval nástěnnou malbu v iluzivním okrovém rámu zobrazující výjev sv. Jana Nepomuckého na hostině u krále Václava IV.

Okolí malby v nice bylo zamalováno hlinkovými nátěry (převážně bílé, světle modré) ztmavlé nečistotami. Že malba pokračuje v celé oltářní nice, následně potvrdil i sondážní průzkum. Nátěry kopírovaly tvar oltářního obrazu, který zde byl zavěšen. Odkrývání okolní malby probíhalo kombinací mechanického ztenčení a postupného odmyávání vlhkou houbou, protože malba byla vůči vlhkosti převážně stabilní. Místa více citlivá na vodu a se sprašující se barevnou vrstvou (okry, hnědé) byla čištěna pouze suchou cestou skalpely, štětci a skelným vláknem. Po odkrytí se ukázalo, že výjev v centrálním obdélném rámu zobrazující krále Václav IV. u prostřeného stolu s Janem Nepomuckým, který odmítá jist i porušit zpovědní tajemství, pokračuje na levé a pravé straně dekorativním florálním rámem. Nahoře je kartuš s latinským nápisem, který byl částečně poškozený a chyběl. Centrální figurální výjev v rámu nesou v rukou dva andělé nacházející se na levé a pravé straně oltářní niky. Andělé se vznášejí na modrém

*Nástěnná malba v oltární nice s výjevem Sv. Jan Nepomucký na hostině u krále Václava IV.
Stav po restaurování.*

pozadí nad oltární menzou, která je zdobena červeným iluzivním oltářním nástavcem s volutami a mramorováním. Za ním výše uprostřed se nachází paprscitý slunce či monstrance oválného tvaru se žlutým středem. Paprsky jsou v horní části doplněny do půlkruhu okřídlenými anděličmi hlavičkami. Postavy obou andělů v téměř životní velikosti jsou namalovány v bílo-okrové barevnosti v světlých

vlnajících oděvech. Malířské provedení těchto andělů je velmi kvalitní.

Stav nástěnné malby v centrální části i celé nice byl relativně dobrý. Omítkové vrstvy byly soudržné, nebyly zaznamenány rozsáhlé dutiny. Na několika místech se nacházely mladší vápenné a sádrové tmely, jež překrývaly částečně i okolní malbu. Na čtyřech místech se nacházely velké kovové skoby

*Celkový pohled na nástěnnou malbu v jihozápadním cviklu.
Stav po restaurování.*

sloužící k zavěšení oltářního obrazu a soch andělů, dále díry po starých skobách, hřebicích a hmoždinkách, které poškodily malbu. Omítkové vrstvy s modrou malbou dole vedle oltářní menzy byly v horším stavu a méně soudržné, někde ztmavlé a s dutinami způsobenými nejspíše vzlínající vlhkostí a zasolením zdiva.

Povrch malby ve středové části niky, která byla nezamalována, byl pokryt vrstvou prachu a nečistot. Někde byly na barevné vrstvě cákance barvy, drobná mechanická poškození, lokálně odpadaná barevná vrstva. Barevná vrstva se sprašovala zejména v okrových a hnědých tónech. Tato centrální část je také výrazně barevně sytější než odkryté části u okrajů. Po dočištění bylo ještě více patrné, že míra dochování barevné vrstvy je v různých částech oltářní niky odlišná. V oblasti konchy s kartuší s latinským nápisem došlo díky zatékání k jejímu poškození a část nápisu je proto již nečitelná. Okrová barva z konchy byla vyplavena a stékala až do centrálního výjevu. Některá místa jsou více poškozena abrazí barevné vrstvy (rám v dolní části výjevu, andělčí hlavičky v pravé části paprsků, andělé při okrajích niky – v místech, kde býval dřevěný rám oltářního obrazu). Vrchní výrazně sytější modrá nad oltářní menzou je odpadána až na podmalbu, která je někde světle modrá, jinde až na bílý podkladový vápenný nátěr.

Po dočištění celé malby se více vyjevila detailní propracovanost malby (např. krajky na ubruse, ná-

doby a koruna v popředí středového výjevu). Následovala konsolidace barevných vrstev s uvolněnou a sprašující se vrstvou, injektáž dutin a prasklin, tmelení defektů a závěrečná retuš barevné vrstvy (minerální pigmenty a akrylátová disperze).

Obdobný postup restaurování byl aplikován i u ostatních nástěnných maleb v kapli – ve čtyřech cviklech nad pilastry a u malby s dedikačním nápisem na východní stěně. Během restaurování nástěnné malby s dedikačním nápisem v roce 2025 byl nalezen a odkryt i původní stín andílků držících dedikační nápis, stín pergamenu i lunetového iluzivního rámu s vedutou Hradčan. Po očištění se velmi zřetelně i detaily na lunetové malbě s miniaturním vyobrazením momentu shoení těla sv. Jana Nepomuckého z Karlova mostu do Vltavy.

Technika malby

Během průzkumů i restaurování jednotlivých maleb v kapli jsem mohla blíže pozorovat, jakou technikou autor či autoři maleb postupovali a jak se jednotlivé malby od sebe naopak liší. Všechny figurální nástěnné malby v kapli, nejspíše mimo maleb v cviklech, byly započaty v technice *fresco*. To je malba do čerstvé vápenné omítky minerálními pigmenty, v baroku často s příměsí vápna, které vytvoří následnou reakci s CO₂ nerozpustnou malbu. Jeho přítomnost v barevné vrstvě prokázal i chemicko-technologický průzkum. Pro techniku

Celkový pohled na nástěnnou malbu s dedikačním nápisem na východní stěně.
Stav po restaurování.

fresco vypovídá pomocné rytí v omítce a rozhraní denních dílů malby patrné více v bočním nasvícení. Pomocné rytí najdeme u všech maleb, opět mimo malby v cviklech. Nejvíce patrné denní díly jsou na nástropní malbě v klenbě kaple, která byla vytvořena ze šesti denních dílů. U nástropní fresky jako jediné by se dalo hovořit o čisté fresce, až na několik drobných detailů, jež byly dokončeny po zaschnutí čerstvé omítkové vrstvy. Na stropě bylo také během restaurování možné zaznamenat přípravnou kresbu uhlím a červenou *sinopii* na jádrové omítce. Ostatní malby – v oltářní nise a s dedikačním nápisem – jsou nejspíše již více *fresco-secco*. Některé partie byly pak dokončeny až na zaslou barev-

nou vrstvu později, jak dokládá např. souvrství modré malby v pozadí oltářní niky či v defektech barevná vrstva odpadaná na podmalbu a větší citlivost některých partií na vodu. U oltářní niky byla dobře viditelná i malovaná pomocná čtvercová síť či obrysy červenou *sinopii*.

U vzorků odebraných pro chemicko-technologický průzkum byly zaznamenány pigmenty obvyklé pro svou dobu a použití ve freskové technice: smalt, olovnatá běloba, bílá hlínka, železité pigmenty (okry, hnědé, červené), uhlíkatá čern. Pojivem malby je uhličitan vápenatý. V omítce bylo použito hydraulické vápno, které bylo nalezeno u všech vzorků z klenby, cviklu i niky.²²

Anna Ferdus

22 Petra Lesniaková, *Materiálový průzkum vzorků: Nástěnné malby v kopuli kaple Sv. Jana Nepomuckého, Praha, Břevnov*, Katedra chemické technologie, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice 2021. – Eadem, *Materiálový průzkum vzorku: Nástěnná malba v oltářní nise Sv. Jan Nepomucký na hostině u Václava IV. Katedra chemické technologie, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice 2022.*

USEDLOST KNEISLOVKA PO ROCE 1857

Dne 27. října 1857 koupil usedlost Kneislovka od Magdaleny Thunové Jakub Wildner a Anna Wildnerová rozená Sedláková. Končí tak doba, kdy na Kneislovce asi od roku 1846 sídlil František Antonín II. z Thun-Hohensteinu se svojí nerovnorodou manželkou Magdalenou. Hrabě byl dle vzpomínek a závětí na Kneislovce šťasten, a dokonce uvažoval, že bude v kapli sv. Jana Nepomuckého pohřben.

Nicméně Kneislovku koupil až roku 1850, tedy v době, kdy odcházel za úřední prací do Vídně.

Po návratu do Prahy koupil malý palác v Karmelitské ulici a právě v této době jeho žena usedlost prodala manželům Wildnerovým, kteří zde hospodařili a stavebně upravili dům, na jehož jižním štítu je do dnešních dnů dochován jejich monogram – zubovité hrany štítu tak patrně pocházejí z této doby.

Další památkou na tyto majitele je pak dvojice soch v kapli, které zobrazují sv. Annu a sv. Jakuba.

Sochy jsou ze silikátové hmoty a mají tmavý povrch.

6. srpna 1875 přešla usedlost, patrně po úmrtí Jakuba Wildnera, na jeho manželku a údajně tehdy také byla postavena budova Velké Kneislovky jako činžovní dům. Jako důvod stavby bývá udávána osamělost místa, kde došlo v sedmdesátých letech i k násilnému přepadení usedlosti. V roce 1883 máme k Velké Kneislovce doloženu nájemní smlouvu – nájemcem se měl stát inženýr Karel Brada a majitelka se na ní podepisuje jako Anna Pexiderová, dříve Wildnerová, rozená Sedláková. Pod tímto jménem se vyskytuje i při další změně vlastníka 9. listopadu 1884. V nájemní smlouvě si vymíní bydlení na usedlosti a možnost návštěv kaple. Zda byla smlouva uzavřená do roku 1886 naplněna, nevíme, inženýr Brada se vydal za prací do Bosny a Hercegoviny, takže je málo pravděpodobné, že by na Kneislovce skutečně žil a hospodařil. Další majitelé se vystřídali rychle. 3. října 1887 se stal majitelem usedlosti Alois Hovorka, který ji však již 24. listopadu 1887 prodal Aloisi Vosátkovi, pekaři z Vodičkovy ulice. Ten asi nechal zahradu upravit a zvelebit a opravil i kapli, v jejíž makovici byl nalezen lístek o opravě na jeho náklad. Úpravu zahrad potvrzuje i dopis Jana Chluma, švagra Ing. Karla Brady, který píše že Kneislovka je na prodej za vyšší cenu, ale areál byl značně zhodnocen.

Éra rodiny Bradových

Antonín Vosátka prodal usedlost zase relativně brzy, už 16. září 1891, Adolfovi Egererovi, který byl majitelem pouze do 1. července 1892, kdy usedlost prodal nám již známému Karlu Bradovi. Ten však stále nepobýval v Praze, takže správu usedlosti v letech 1892–1897 vykonávali Jan Chlum a jeho žena Kateřina. Kuriozitou je skutečnost, že až v roce 1903 bylo zrušeno předkupní právo na Kneislovku ve prospěch Magdaleny Thunové, která zemřela v roce 1899.

Ing. Karel Brada (13. 1. 1842 – 28. 4. 1910) je zajímavá postava. Absolvent pražské techniky, který byl i nějaký čas na této škole asistentem, se začal zabývat stavbou železnic na území tehdejší monar-

Majitel usedlosti Ing. Karel Brada.

chie. Nejprve se jako odborník v zemích Zalitavských podílel na stavbě železnice Karlovac–Rijeka. Když byly posléze osoby bez maďarské národnosti vyloučeny ze služby Uherských drah, přešel na stavbu trati Tarvis–Pontafel a železnice na Istrii, která spojovala Pulu se základní sítí Rakouských drah. Posléze pak pracoval na území Rumunska a Bulharska, v Sofii se stal členem české kolonie stavitelů a výtvarníků. Nakonec pracoval na stavebních úlohách v Bosně a Hercegovině, v oblasti na jih od Sarajeva. Činnost pak ukončil ve stavební správě ve Splitu a ze zdravotních důvodů se vrátil v roce 1897 do Prahy na Kneislovku. V Praze se pak stal smluvním zaměstnancem Zemského výboru politického, kde se v železničním oddělení zabýval problémem lokálních drah zřizovaných zemí Čes-

Vendelína Bradová, manželka Karla Brady a její dcera Otylie Bradová na zahradě Kneislovky před zahradním altánem.

kou. Jako smluvní zaměstnanec byl na počátku 20. století propuštěn a do konce svého života v roce 1910 zápasil o přiznání důchodu za léta strávená ve službě státu. Na Kneislovce Ing. Brada hospodařil prostřednictvím nájemců. Výnos nebyl moc velký, přesto však z něho zřídil větrné čerpadlo na vodu ze studně (firma Kunz Hranice) a svému synovi i dceři zajistil slušné vzdělání.

Dědici Karla Brady se stali jeho manželka Vendelína, dcera Otylie a nezletilý syn Theodor. Ing Theodor Brada (14. 9. 1892 – 10. 12. 1982) absolvoval strojní fakultu ČVUT a do praxe vstoupil koncem velké války. Po vystřídání několika zaměstnání se stal pracovníkem Škodových závodů v Hradci Králové. Ve dvacátých letech odešel do Francie, kde pracoval na obnovení tamních cukrovarů a ve třicátých letech se vrátil do Prahy, kde pracoval v tzv. Spojených projektových kancelářích Škoda v oboru tepelných zařízení. Se svojí sestrou Otylí se zároveň starali o usedlost, kde Otylie bydlela se svou matkou a posléze i sama. Theodor Brada

bydlel s rodinou na Smíchově, ale na Kneislovce si koncem třicátých let upravil pavilon u kaple pro letní bydlení. Tato úprava je dodnes patrná a měla dobrou technickou úroveň.

Dědičkami sourozenců Bradových byly Theodory dcery Miroslava a Drahoslava, provdaná Mrázová. V roce 2002 sestry Bradovy dokončily restaurování domu Aletická 9, kde byly zachovány detaily stavby, stropní malba a dobové zařízení z konce 19. století (autor projektu a podpora realizace Ing. Václav Jandáček). Obě sestry se také staly zakladatelkami Svěřenského fondu pro zachování zahrad a staveb na bývalé viniční usedlosti Kneislovka, který se od roku 2018 snaží naplnit odkaz a zachování zahrad. V areálu jeho prostřednictvím proběhla řada oprav, byly opraveny zdi a vstupy do prostoru u kaple, restaurován byl altán a pavilon, obnovena byla vodní nádrž, zprovozněno čerpání ze studny a opravena vodárna nad studnou. Byla provedena i údržba zahrady a likvidace dožilých dřevin a dále pak i výsadba nových stromků a

Obytné stavení Kneislovky v pohledu ze zahrady. Foto: Václav Jandáček, 2021.

keřů. Doplněny byly také okrasné rostliny a trvalky v horní zahradě. Vrcholem restaurování byla obnova kaple, kde byly restaurovány fresky, plastiky andělů a obraz sv. Jana Nepomuckého od Severina Pfalze z roku 1832. Opravena byla i střecha a restaurováním prošel také kříž se svatojánskými hvězdami. Do restaurování byly zahrnuty i jednoduché vitráže oken a okenice, a dále pak drobné zařízení kaple, včetně oltářního stolu a rámu pro osazení obrazu Severina Pfalze.

Na Kneislovce je uložen také archiv rodiny Bradovy, část technické pozůstalosti Karla Brady a knihovna Theodora Brady. Tyto dokumenty nám pomohly osvětlit děje posledních 130 let na Kneislovce, byť v neúplném obraze, ale živém odkazu drobných událostí a běžného života.

Svěřenský fond a současnost a budoucnost usedlosti

Svěřenský fond pro zachování zahrad a staveb na bývalé usedlosti Kneislovka se snaží nejen o zachování, ale i oživení zahrad a staveb. Je však nutné dodržení určitého režimu, který nenaruší křehký přírodní a stavební obsah areálu, a tak jsou zde konány jen drobné akce v podobě malých výstav a návštěv pro omezený vstup osob. Dlouhodobým projektem je zápůjčka několika soch z Galerie hlavního města Prahy, které jsou umístěny v horní

zahradě do doby, než bude možné jejich navrácení do veřejného prostoru.

Uvědomujeme si, že usedlost Kneislovka a její zahrady jsou jednou z posledních prostor na levém břehu Vltavy, které přežily do dnešních dnů bez zásadních poškození a změn, a proto je jejich zachování nezbytné. Osudy zaniklé Skalky, zanikající Turbové, silně pozměněné Klamovky a Bertramky, která má nejistou budoucnost, nás zneklidňují a zavazují k další péči o památku.

Neopominutelné je i poznání spojené s pátráním po dějinách usedlosti. Díky lepšímu poznání osudů některých vlastníků a obyvatel se můžeme seznámit s životními osudy lidí, kteří měli s místem něco společného. Vyniká mezi nimi bohatý církevní hodnostář Chřepický, který byl synem své doby, představitel nižší šlechty, který se díky vzdělání stal nejprve významným členem Kapituly svatovítské a posléze i světícím biskupem v Praze. Tento kněz, který se věnoval kultu sv. Jana Nepomuckého a byl donátorem zábradlí kolem světceva hrobu ve svatovítské katedrále, sice po deseti letech usedlost prodal svým nástupcům z kapitulního prostředí, ovšem zanechal ji zvelebenou a doplněnou o novou kapli. Posléze se stal i politickou osobou – jeho problémem byla válka o dědictví rakouské, kdy se dostal do negativního světla pro holdování bavorskému kurfiřtovi, a nakonec se stal i rukojmím francouzských vojsk při jejich odchodu

Altán s vyhlídkovou terasou v pohledu ze zahrady. Foto: Iveta Kulhavá, 2025.

z Prahy. Upadl navíc v nemilost císařovny Maie Terezie, nesměl nějaký čas žít v Praze – nakonec se ale jeho životní situace obrátila a Chřepický se stal světícím biskupem.

Další majitelé usedlosti pocházejí z úřednické šlechty a nobilizovaných měšťanů. V dobách válek proti Napoleonovi se usedlost stala jakousi finanční jistinou a majitelé se často střídali. V první polovině 19. století z řady majitelů vybočuje František Antonín II. z Thun-Hohensteinu, který na jedné straně oceňoval intimitu místa, na druhé pak blízkost Prahy. Stal se také posledním aristokratem na Kneislovce, po něm už následovala řada měšťanů a řemeslníků, kteří se na usedlosti snažili hospodařit. Jistou výjimkou se stal inženýr Karel

Brada, který reprezentuje skupinu vzdělaných osob ve státní službě. Z jeho osudu je ale také patrné omezení finančních možností technicky vzdělané střední třídy na konci 19. století.

Z bohatých archivních dokumentů z druhé poloviny 19. století a informací o životě v první třetině století 20. vidíme, že život na předměstí byl velmi náročný, zatížený nedostatkem, a to nejen pro osoby situované níže na společenském žebříčku. I lidé střední třídy a lidé vzdělaní měli hmotné potíže a museli stále zápasit o své živobytí. Tato skutečnost by měla korigovat mylné představy o starých dobrých časech, které se v dnešních dnech objevují. I zde nám prameny k usedlosti dávají nahlédnout do reálné podoby života.

Václav Jandáček

Obnova vodního prvku ve svažité části zahrady. Foto: Václav Jandáček, 2020.

PŘEDNÁŠKOVÁ ČINNOST KLUBU ZA STAROU PRAHU V 1. POLOLETÍ 2025

Rok zahájili 13. ledna Jakub Bachtík, Michal Kurz a Kristina Uhlíková přestavením knihy *Boj o malé město*, která mapuje úsilí o zachování památek mimo hlavní město. Pětisté druhé Hovory o Praze o dva týdny později zcela zaplnily konferenční sál Národního technického muzea, kde Jan Royt a Vojtěch Pokorný hovořili na téma ikonografie Karlova mostu a mimo jiné vyvrátili i řadu mýtů, o kterých se můžeme dočíst v článcích nebo publikacích, které se Karlovu mostu věnují.

Na první únorovou přednášku přinesl Jakub Potůček zajímavé téma – konstrukce, okna, tvárnice a jiné technické detaily z období funkcionalismu. O týden později Oldřich Balada připravil přednášku více teoretickou s názvem *Architektura jako kulisa*. Hovořil například o tom, proč a jak se stala Praha oblíbenou kulisou pro produktové fotografie. Poslední únorovou přednášku pronesla Tereza Štěpánová. Zabývala se specifickou skupinou poválečných staveb – podnikům zahraničního obchodu. Věnovala se při tom i stavbám mimopražským, které jsou méně známé. Tématem Hovorů o Praze byla židovská podnikatelská rodina Beniesů a jejich aktivity v bankovníctví, cukrovarnictví a nakladatelství, zvláště se zřetelem na Prahu. Přednášeli o ní Pavel Dufek, Zdenko Maršálek a Michal Novotný.

William Miguel Pichardo byl hostem Juditiny věže 3. března a představil svoji bakalářskou práci, která se věnuje Palachovu náměstí – jeho historii a vývoji. Následující týden Věra Vostřelová hovořila o architektuře českých Němců v období let 1891–1918. Cílem přednášky bylo představit tuto architekturu jako integrální součást soudobého evropského diskurzu a ukázat, že za jejím tradicionalismem nemusely stát nacionální intence, ale snaha o návrat k předindustriální jednoduchosti, prostotě a přirozenosti. O týden později Denisa Dolanská hovořila o těžké situaci žen architektek na počátku 20. století – s jakými předsudky musely bojovat a jak těžko si vydobývaly pozici mezi svými mužskými kolegy. Přednáška měla název *Slečna-architekt, paní-architekt či architektka?* Poslední březnová přednáška v Juditině věži pak byla zasvěcena archeologii. Martin Vyšohlíd seznámil přítomné s výsledky již druhého archeologického výzkumu okolí Masarykova nádraží, který se uskutečnil v roce 2021. V Hovorech o Praze vystoupil Karel Tichý s výsledky svého několikaletého bádání o životě a díle majitele sklárny Antonína Rückla, který začal samostatně podnikat jako vynálezce a stavitel léčivých slunečních lázní. Toto téma přednášející zpracoval do rozsáhlé publikace.

Přednáška Ladislava Jacksona dne 7. dubna měla téma ne zcela obvyklé v Juditině věži: *gay, lesbická a transgender minulost v Praze*. Hovořil o Jiřím Karáskovi ze Lvovic, Janu Zrzavém, Toyen, drag performerovi Otu Tasinatovi, sportovci Zdeňku Koubkovi nebo malířce Toni Ebel, ale také o izolovaných památkách či místech setkávání a seznamování. I když téma bylo netradiční, přednáška byla hojně navštívena. Naopak velmi tradiční téma měla přednáška Pavly Savické s názvem *Druhý život barokních soch v moderním městě* o tom, jak se se sochami zacházelo po vzniku republiky, po roce 1948 nebo jak se některá díla stala předmětem kulturní politiky státu. Michal Žaloudek se ve čtvrtek 24. dubna věnoval ochraně životního prostředí ve městě. Zabýval se neuváženými zásahy do infrastruktury města, jako jsou chodníky, přechody, zábradlí či zeleň. Hovory o Praze pak měly za téma výročí 150 let Zemské porodnice U Apolináře, která patří mezi nejdéle bez přerušování fungující zařízení tohoto typu na světě. Nebyl opomenut ani vývoj péče o matku a dítě v tomto období a dějiny kliniky. Přednášeli Karel Ksandr a David Cibula.

Petr Šámal z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy přinesl na první květnovou přednášku skoro zapomenuté téma: málo známé sochařsko-štukátérské firmy, které sídlily v Nuselském údolí – Jamrtálu. Přednáška představila historii i tvorbu jednotlivých dílen. O týden později se Magdalena Dědičová věnovala architektonickým výstavám čtyřicátých až šedesátých let minulého století, které představovaly významnou formu komunikace architektů s veřejností. Poslední květnová přednáška, pronesená Stanislavem Václavovicem, popsala složitou historii Holešovic-Buben spojenou s připojením k hlavnímu městu. Pětisté šesté Hovory o Praze připomněly v podání Michala Plavce dlouhou spolupráci českých a francouzských společností v oblasti letectví, která se traduje již od počátku 20. století.

Poslední přednáška v Juditině věži 2. června byla věnována románskému reliéfu v Juditině věži. Jan Klípa řekl, co o něm víme, co o něm nevíme, co si o něm myslíme a co bychom si mohli myslet při současném stavu našich znalostí. Neméně zajímavé byly i červnové Hovory o Praze. Přednáška přiblížila zřízení pohřebiště v kontextu založení zdejšího cisterciáckého kláštera a konventního chrámu Nanebevzetí Panny Marie Václavem II. na Zbraslavi. Představila způsob či proměny uložení královských ostatků od středověku až po současnost a připomněla obnovu budov bývalého kláštera a přilehlého kostela sv. Jakuba. Přednášel Martin Šámal.

Z NOVÝCH KNIH V KLUBOVNÍM KNIHKUPECTVÍ

Kateřina Bečková: Langweilův model Prahy / Procházka Prahou před dvěma sty lety

Kniha provází jednotlivými částmi města od Staroměstského náměstí a dalších míst Starého Města přes Malou Stranu na Pražský hrad a Hradčany. Výklad je zaměřen na architektonicky cenné stavby, zaniklé budovy, okolnosti proměny zástavby a další zajímavosti doby před dvěma sty lety.

Muzeum hlavního města Prahy, Praha 2025, rozměr 210 x 280 mm, 308 s., česky, bar., ISBN 978-80-87828-81-6

Milena Bartlová et al.: Dějiny umění jsou uměním. Život, dílo a působení Václava Viléma Štecha

Kniha poprvé představuje Václava Viléma Štecha (1885–1974), významnou osobnost českých dějin umění 20. století. Komplexní pohled na jeho aktivity a přínos vytváří zcela jiný obraz originálního historika a teoretika umění, než je vzpomínka na starého muže, který byl koncem šedesátých let prvním a velmi úspěšným českým „televizním kunsthistorikem“ a v letech 1920–1930 pedagogem UMPRUM.

Vysoká škola uměleckoprůmyslová, Praha 2025, rozměr 130 x 195 mm, 308 s., česky, ISBN 978-80-88622-27-7

Jana Čechurová, Jan Hálek, Václav Ledvinka: Přemysl Šámal. Hlava Maffie a kancléř prezidentů

Kniha představuje první ucelené zpracování životního příběhu Přemysla Šámala (1867–1941) a jeho rodiny. Pražský advokát Šámal patřil k předním osobnostem meziválečného Československa. Po vzniku samostatné republiky stanul v čele hlavního města Prahy, avšak počátkem roku 1919 přijal nabídku T. G. Masaryka a stal se představeným jeho prezidentské kanceláře – následujících devatenáct let pak pracoval jako kancléř prezidentů Masaryka a Beneše. Autoři při psaní knihy vycházeli z dobových svědectví osob v Šámalově okolí, ale především z dochovaných archivních pramenů – jejich výběrová edice je součástí tohoto knižního vydání.

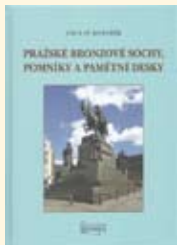
Karolinum, Praha 2025, rozměr 140 x 200 mm, 316 s., česky, ISBN 978-80-246-5998-5

Vladislav Razím: Řeč středověké fortifikační architektury – terminologie a její souvislosti (2. vyd.)

Druhé, upravené vydání systematického souhrnu terminologie středověké fortifikační architektury pro území České republiky, podaný v širších evropských souvislostech. Výkladová část představuje druhy opevněných staveb a sídel, jejich strukturu a jednotlivé prvky, přehledným způsobem vysvětluje vzájemné vztahy a funkce.

Národní památkový ústav, Praha 2025, rozměr 215 x 215 mm, 250 s., bar., česky, ISBN 978-80-88339-18-2

Václav Rybařík: Pražské bronzové sochy, pomníky a pamětní desky

Kniha jako první svého druhu shrnuje veškeré doposud známé i nově zjištěné poznatky o historii i současnosti veřejně přístupných pražských bronzových soch, pomníků a vybraných pamětních desek. Především těch děl, která se nacházejí na území Pražské památkové rezervace a zčásti i v jejím okolí.

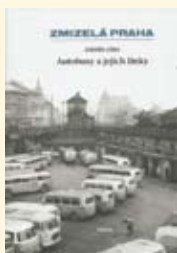
Agentura Pankrác, Praha 2025, rozměr 175 x 250 mm, 119 s., česky, ISBN 978-80-86781-49-5

Milan Novák: Rámy, rámaři, rámování. Jindřich Eck a ti druzí

Tato výjimečná kniha uvádí čtenáře do svěbytného světa ráků, rámařů a rámování. Ve zkratce provede teorii a historii rámování a podá informace o významných představitelích rámařského oboru, zejména o Jindřichu Eckovi. Rámařské řemeslo, které své receptury, postupy a zkušenosti předávalo jako rodinné dědictví z otce na syna, čtenáři postupně odhalí svá tajemství.

Národní technické muzeum, Praha 2025, rozměr 230 x 320 mm, 159 s., česky, ISBN 978-80-7037-430-6

Zdeněk Liška: Zmizelá Praha. Autobusy a jejich linky

Nový svazek edice Zmizelá Praha zachycuje autobusovou dopravu v hlavním městě od počátku 20. století do devadesátých let. Prostřednictvím dobových fotografií ukazuje proměny, které odvál čas, ale jejichž pozůstatky najdeme na mnoha místech ještě dnes.

Paseka, Praha 2025, rozměr 170 x 240 mm, 181 s., česky, ISBN 978-80-7637-555-0

Tomáš Staněk: Periferní průvodce Prahou

Originální kreslený bedekr po netradičních místech hlavního města. Z rezidenčních čtvrtí na industriální periferii a z přírodních památek zase zpátky do samého historického centra. Tato kniha vás vezme na procházky a výlety do míst, kde jste nejspíš nikdy nebyli, možná je dosud ani neznali.

Labýrint, Praha 2025, rozměr 180 x 220 cm, 133 s., česky, ISBN 978-80-88378-45-7

Knihy nabízíme v knihkupectví Juditina věž a e-shopu. Členové Klubu mohou uplatnit 10% slevu.

Národní technické muzeum

Kostelní 42, Praha 7

www.ntm.cz

CO STVOŘILO ŽELEZNICI, CO STVOŘILA ŽELEZNICE

3|10|2025 – 30|8|2026

Výstava Národního technického muzea

200 ROK
EVROPSKÉ
ŽELEZNICE
1825–2025

Ve spolupráci

Generální partner NTM

Hlavní mediální partner

Mediální partner

Partneři výstavy

